گفتوگۆی د. هاوژین سڵێوە لەگەڵ کاروان عومەر کاکەسووردا

کاروان عومەر کاکەسوور، دەنگێکی دیاری دنیای ئەدەبیاتی کوردییە، سەرەتا بە چیرۆک دەستی بە نووسین کرد، دواتر ڕووی کردە ڕۆمان نووسین، تا ئێستا هەشت ڕۆمانی بڵاوکراوەی هەیە، لەو ماوەیەدا دوو ڕۆمانی دیکەی بڵاو کردەوە، لە نووسینە بەراییەکانی هەست بە هونەر و جوانکاری و جۆرە ئەزموونێکی تایبەتی ئەو دەکرێ، ئەزموون بەو مانایەی لە ڕووی هونەریی و پێکهاتە و تەکنیکەوە لە ئاستێکی بەرزدان، هەر ئەوەشی لە چاوەڕوان دەکرێ کە بەردەوام ئەزموونەکەی هەڵبکشێت، ئەگەرچی لە ڕۆمانەکانی کاروان عومەر کاکەسوور ئیشیان لەسەر کراوە و چەندان نامە و تێزی ئەکادیمی لەبارەیانەوە نووسراون، بەڵام دنیای ئەو نووسەرە فراوانە، دەکرێ لە زۆر ڕووی دیکەوە قسەیان لە بارەوە بکرێ و وردتر بچینە نێو ناواخن و پێکهاتەی ڕۆمانەکانی، چونکە ڕەهەندی کۆمەڵایەتی و سیاسییان هەیە و بە دیدێکی ڕەخنەگرانە و بە شێوازێکی سەرنجڕاکێش نووسراون.
بێگومان سازدانی دیمانە لەگەڵیی بە چوار پێنج پرسیار کۆتایی نایەت، بەڵکوو دەبێ بە چوونە نێو جیهانی ئەو ڕۆماننووسە کتێبی چەند سەد لاپەڕەیی بنووسرێ، بەڵام لێرە، لە گۆشەنیگایەکی دیاریکراوەوە تیشک دەخەینە سەر ڕۆمانێکی مێردمنداڵانەی و چەند پرسیارێکی ئاراستە دەکەین، لەبەر ئەوەی ڕۆمانی مێردمنداڵان لە نێو ئەدەبی کوردیدا ئەوەندە بایەخی پێ نەدراوە، لەپاڵ ئەو ڕۆمانەی کاروان عومەر کاکەسوور، (عەزیزی مەلای ڕەش)یش ڕۆمانی (بەرە)ی نووسیوە، ڕەنگە یەک دوو دانەی دیکەش هەبن کە من نەمبینیبن، بۆیە بە پێویستم زانی لەم ڕووەوە لە ڕێی چەند پرسیارێکەوە بیدوێنم، پرسیارەکانم ڕووبەڕوو لێ نەکردووە تا لەنێو پرسیارە وەڵامدراوەکان پرسیاری دیکە دەربهێنم و ئاراستەی بکەم، خۆشم بەو هەناسەیە پرسیارەکانم کردووە، کە وەڵامەکان بایی ئەوەندە بن لە گۆڤارێکدا بڵاویان بکەمەوە، بە بڵاوکردنەوەشی گۆڤاری (ڕامان)م بەشایستە زانی.

یەکەم: تایبەتمەندییەکانی ڕۆمانی مێردمنداڵان چییە؟

کاروان کاکەسوور: پێویستە بەر لەوەی باس لە تایبەتمەندێتی بکەین، ئەوە بخەینە بەرچاو، کە ئەدەب هەر ئەدەبە. ئێمە کاتێ لە بەردەم تێکستێکداین، ئەوەی کارمان پێیەتی و لێی دەگەڕێین، تەنیا مانایە.

ئەو مانایانەن وامان لێ دەکەن چۆنیان بخوێنینەوە و چ لێکدانەوەیەکیان بۆ بکەین. تێکست هەیە سادەیە و تێکستیش هەیە قووڵە، بە چاوپۆشین لەوەی کێ نووسیویەتی و نووسەرەکەی سەر بە چ ڕەگەزێکە، یان تەمەنی چەندە. ئەوانەی ئێمە لە هەر تێکستێکدا بەریان دەکەوین، کۆمەڵێک ئاماژەن، کە ئەو ئاماژانە دەکرێت ببنە کلیلی کردنەوەی زۆر دەرگە، تا لێیانەوە بچینە ژوورەوە. لە پیشەنگەیەکدا (ئێدگار دیگا)ی نیگارکێش بۆ (ستیفان مالارمێ)ی شاعیر دەڵێت:

(هەوڵم دا شیعرێک بنووسم، بەڵام لە ئەنجامەکەی ڕازی نەبووم. لەگەڵ ئەوەیشدا ئایدیای مەزنی هەبوون، کەچی نەمزامی بەچی ئەوەم لە دەست نەهات).

(مالارمێ) پێی دەڵێت: (دێگای ئازیزم، شیعر لە وشە پێک دێت، نەوەک لە ئایدیاکان). لێرەدا مەبەستی (مالارمێ) لە (وشە) ئاماژەیە.

بێگومان جۆرەکانی ئەدەب (Literary Genres) هەن، بەڵام سنووری گەورەیان لەنێواندا نییە، کە هەر لە ڕۆژگاری فەلسەفەی یۆنانییەوە تا ئەمڕۆ جێگەی بایەخ بووە و ڕەخنەدەزان ڕووبەڕووی بوونەتەوە. هەموویان لە یەک وەردەگرن و بە یەکتری دەدەن، بۆ ڕادەیەک خاڵی هاوبەش لەنێوان هەر ژانرێک و یەکێکی تردا هەیە. ڕاستییەکەیشی ئەو چەمکە پشت بە بایەلۆجیا دەبەستێت، کە بوونەوەر بە ڕەگەز، جۆر و شێوە پۆلێن دەکات.

گرنگە ئەوە بزانین، کە تیۆریستانی ئەدەب زۆر بە ترس و گومانەوە خۆیان لە قەرەی چەمکی (تیۆریی جۆرەکان) دەدەن، چونکە پێیان وایە دانانی سنوور لەنێوان جۆرێک و جۆرێکی تردا سەختە، بۆیە نەیشیانتوانیوە، یان نەیانویستووە پێناسەیەکی کۆنکریتی بۆ بکەن، تەنانەت (جیرار جینێت) دابەشکردنی جۆرەکانی ئەدەب بە کێشەیەکی سەخت دەزانێت. لەگەڵ دەرکەوتنی ئەو فەلسەفانەی بەگژ سەنتراڵیزمدا دەچنەوە، جۆرەکانی ئەدەب بایەخی گەورەتری پێ درا، بەوەی ئەوانە پێیان وایە هەر دابەشکردنێک لە لایەک سڕینەوەی کۆمەڵێک ڕەهەندە و لە لایەکی تریش دەرخستنی هەندێک ڕەگەزە لەسەر حیسابی شاردنەوەی هەندێکی تردا. بە مانایەکی تر سەنتراڵیزمی عەقڵ، کە بە کۆڵەپووری (دێکارت) دادەنرێت و لە (نیتشە)وە دەکەوێتە بەر ڕەخنەی توند، هەمیشە دابەشکاریی هێناوەتە کایەوە، بۆیە ئەدەبیش شانبەشانی فەلسەفە هەوڵی تێکشکاندنی سەنتراڵیزمی داوە و بایەخی بە ئەو چەمکانە گۆڕاندووەتەوە، کە ئەو سەنتراڵیزمە بە لاوەی ناون. بۆ نموونە (ڕۆڵان بارت) بە تایبەتی لە (ڕاقەی بونیادگەرانەی گێڕانەوە)دا ڕەخنەی گەورە لەو دابەشکارییە دەگرێت و پێی وایە فرەدیدگەیی پرسیاری داهێنەرە. واتە هەمەڕەنگیی جۆرەکان وا دەکات

جۆرەکانی گێڕانەوە بێژمار و بێسنوور بن. بەم شێوەیە هەمەڕەنگی مانای دابەشکاری نییە و نابێت سنوور لەنێوان چیرۆک و ڕۆمان، شیعر و دراما، یان هەر ژانرێکی تر دابنرێت، کە دامودەستگەکان هەمیشە دەیانەوێت ئەوانە لە یەک جودا بکەنەوە. کەواتە بایەخدان بە ئەدەبی مێردمنداڵان لەوەوە نایەت، کە سنوور لەنێوان ژانرەکان دادەنرێت، بەڵکوو بە پێچەوانەوە کردنەوەی کەناڵی تری ئەدەبییە. بێگومان ئەدەبی مێردمنداڵان هەندێک تایبەتمەندێتیی هەن، بەوەی مێردمنداڵ خاوەنی کۆمەڵێک خەسڵەتی سایکۆلۆجییە. کۆمەڵگەی کوردی پیاوی دەرخستووە و ژنی شاردووەتەوە، گەورەی هێناوەتە پێشەوە و منداڵ و لاوی بە لاوە ناون، بۆیە بەشێکی گەورەی ئەدەبی کوردی کەوتووەتە ژێر کاریگەریی ئەو تێگەیشتنەوە. واتە ڕەگەزی نێر لە ڕەگەزی مێ و گەورە لە منداڵ و مێردمنداڵ پتر ئامادەییان هەیە. لێرەدا بایەخدان بە منداڵ و مێردمنداڵ مانای بەگژداچوونەوەی ئەو سەنترالیزمەیە، کە هاوکات کردنەوەی کەناڵی ترە لەناو ئەدەبدا.

دووەم: بۆچی لە ئەدەبی کوردیدا زۆر گرنگیی پێ نەدراوە؟

کاروان کاکەسوور: ئەدەبی کوردی زۆر کەم بە دوای نادیاردا گەڕاوە، بەڵکوو زیاتر خۆی لەو بابەتە دیارانە داوە، کە زۆرینە ناسیوینی. بەم شێوەیە چەمکە زەقەکانی وەک ئایین، نیشتمان، نەتەوە، چین و هیی دیکەی لەم بابەتە ئەدەبی ئەمەیان داپۆشیوە. نووسەری کورد لە تەنیایی ترساوە و هەمیشە دڵنیاییی لەو زۆرینەیە وەرگرتووە. بە مانایەکی تر، ئەو شتانەی نووسیون، کە خواستیان لەسەر بووە، بۆیە سەیر نییە ئەگەر ڕەنگی سپی، فریشتە و پاکیزە بووبێتنە ناونیشانی بەشێکی زۆری تێکستی ئەدەبی و هونەری، بەوەی ئەوانە لای زۆرینە خۆشەویست و پیرۆزن، تەنانەت نووسەری کورد لە جەستەیشدا ئەو ئەندامانەی هەڵبژاردوون، کە زەقن. لە حەفتاکاندا لە نووسەرێک دەپرسن لووتی ژن لای تۆ چ مانایەکی هەیە، ئەو دەڵێت کاتێ لووتی ژن دەبینم، لە چاوی دەڕوانم، تا بزانم ئاخۆ چاوی جوانە. بەوەدا لووت ئەندامێکی زەقی جەستە نییە و قسەی لەوە نەکراوە، ئەو ناتوانێت هیچی لەبارەیەوە بڵێت و ئەو ئەندامەی لە شوێن دادەنێت، کە زەقە و زۆرینە لای پەسەندە. شتێکی ئاساییە ئەگەر منداڵ و مێردمنداڵ لە ئەدەبی کوردیدا ئامادەییان کەم بێت، یان هەر نەیانبێت، بەوەی وەک پێشتر گوترا سەنترالیزمی گەورە و نێرینە وایان کردووە منداڵ و مێیینە بشاردرێنەوە.

نووسەر کاتێ لەبارەی دیارەوە دەنووسێت، ئەوانە دەڵێتەوە، کە

زانراون و خوێنەریش لێیان تێدەگات، بەڵام ئەگەر لە بارەی نادیارەوە بنووسیت، ئەوا پێویستی بە قووڵبوونەوەیە، چونکە ئەو پرۆسێسە ئەوەی بەسەردا دەسەپێنێت خۆی واقیعێکی تر دابمەزرێنێت، واقیعێکی گریمانی. بە مانایەکی دیکە پێویستی بە کەرەستەی ترە، کە ئەمە مانای وایە دەبێت زمانێکی تر و شێوازێکی تری دەربڕین دابهێنێت. لێرەدا بەربەستێک لەنێوان نووسەر و زەرینەدا دێتە کایەوە، چونکە ئەوەی لێرەدا زەرینە بەری دەکەوێت، شتێکی جیاوازە لەوەی هەتا ئێستا ناسیویەتی. دەگەمە ئەوەی بڵێم دەرنەکەوتنی منداڵ و مێردمنداڵ وەک کارەکتەری دانپێدانراو لە ئەدەبی ئێمەدا بە ئەو تێگەیشتنە میللییە دەگەڕێتەوە، کە بە چەمکی کات هەیە و زاڵە. ئەو تێگەیشتنە هیراکیتیکییە و لەسەر ئەوە دامەزراوە، کە مرۆڤی بەتەمەن دەخاتە سەرووی منداڵەوە، بگرە پێی وایە منداڵ تەنیا لە ڕێگەی گەورەوە دەتوانێت هەبێت. بەوەدا ئەدەبی کوردی بە گشتی پابەندی ئەو تێگەیشتنەیە، کارەکتەری منداڵ و مێردمنداڵ ڕووبەرێکی کەمیان بەر دەکەوێت. لە خۆم ڕادەبینم بەڵام هەر لە سەرەتاوە ئەو تێگەیشتنەم تێکشکاندووە. منداڵ و مێردمنداڵ لە دنیای مندا زیاتر لە گەورە بایەخیان پێ دراوە.

سێیەم: ئایا حیکایەتی فۆلکلۆری کوردی تا چەند خزمەتی بواری مێردمنداڵی کردووە؟

کاروان کاکەسوور: من لێرەدا چەمکی فۆلکلۆر بە مانا فراوانەکەی وەردەگرم، کە میتۆلۆجیا، سوپەرستیشن، ئەفسانە، نوکتە، پەند و هیی تر دەگرێتەوە. هەندێکیان لە شێوەی شیعر و هەندێکیان لە شێوەی چیرۆکدان. هاوکاتی ڕەخنەگرتن لە مۆدێرنیتی و دەرخستنی ئاکامەکانی، کە لانی کەم ئەو ڕەخنەیە لە (نیتشە)وە دەست پێ دەکات، بە (هایدیگەر)دا تێدەپەڕێت و دەگاتە (فۆکۆ)، (دێلۆز)، (دێریدا)، بگرە هەندێک ئەندامی قوتابخانەی فرانکفۆرتیش دەگرێتەوە، بە تایبەتی (هۆرکهایمەر) و (ئەدۆرنۆ)، بایەخدان بە فۆلکلۆر زیادی کرد. بەرهەمەکانی ئانترۆپۆلۆجیستانی وەک (جیمس فرەیزەر)، (برۆنسیلاق مالینۆڤسکی)، (کلود لیڤی شتراوس) و ئەوانەی تر لە لایەک و ئەوانەی سایکۆلۆجیستانی وەک (فرۆید)، (ئەدلەر)، (یۆنگ) و ئەوانەی دیکە لە لایەکی ترەوە دەرگەی گەورەیان بەسەر دنیای فۆلکلۆردا کردەوە، کە پێشتر لە ململانەی عەقڵ و ناعەقڵدا بە لاوە دەنرا و بایەخی کەم دەکرایەوە. دیارە ئەمە باسێکی چڕ و قووڵە، کە ئێمە لێرەدا بوارمان نییە بچینە ناویەوە، بەڵام هەر دەبێت ئاماژە بەوە بکەین، کە ئەو هەوڵانە بوونە هۆی دەرکەوتنی ئاڕاستەی نوێ لە

ئەدەب و هونەردا، بەوەی دەستەڵاتی عەقڵ تێک شکا و دنیای خەیاڵ فرەوانتر کرا. هەر لە سەرەتاوە ئەو ئاڕاستە نوێیە لە بەرهەمی نووسەرانی وەک (جۆیس)، (فۆکنەر)، (ئیلیەت)، (کامیۆ)، (سارتەر) و ئەوانەی تردا ڕەنگی دایەوە. ئەو نووسەرانە و زۆری تر بایەخیان بە میتۆلۆجیا دا و لە بەرهەمەکانیاندا ئیمپلۆیەینگیان کردن، بە ڕادەیەک ناونیشانی زۆر لەو کارانە و ناوی کارەکتەرەکانیشیانی گرتەوە، وەک بە نموونە لە سەرجەم بەرهەمەکانی (جۆیس)دا دەیبینین. ئەمە زمانێکی تری سەپاند، کە جیاواز بوو لەو زمانە ڕاستەوخۆییەی پێشتر لە ئەدەبدا بە کار دەهات، بەوەی دیوێکی تری مرۆڤ ئاشکرا بوو، کە هیی ناوەوەیەتی و بە نەست ناسراوە.
سەمبۆل ئەو ڕەگەزەیە، کە بەشێکی گەورەی میتۆلۆجیا پێک دەهێنێت و ئاڕاستەی جۆراوجۆر لە کاری ئەدەبیدا دەهێنێتە دی، بەوەی بە شێوەی مەتافۆر بیرۆکەکان دەردەبڕێت، بۆیە ئەو ڕەگەزە بەشدارییەکی گەورەی لە نوێکردنەوەی ئەدەبدا کرد. هەر لێرەیشدا بایەخی زمان هاتە پێش، کە بووە هۆی دەرکەوتنی کۆمەڵێک ئاڕاستەی نوێ لە بواری لینگویستیگدا. بەوەدا میتۆلۆجیا پێوەندیی نێوان مرۆڤ و خواوەند لە خۆی دەگرێت، کۆمەڵێک کێشەی ئێکزێستێنشەڵ (وجودی) و ئیتیکەڵ (ڕەوشتی) دەردەهاوێژێت، بۆیە چەمکی وەک خەڵق، مەرگ، ژیان، نەمری، زیندووبوونەوە و هیی دیکە لە ئەدەبدا دەرکەوتن، کە نەدەکرا بەبێ گەڕانەوە بۆ بواری فەلسەفە و سایکۆلۆجیا لێیان نزیک ببێتەوە. لەو ڕێگەیەوە تێکستی ئەدەبی توانای پەیدا کرد پێوەندیی بە تێکستی سەردەمە زووەکانەوە بکات، بەو مەبەستەی لێیان وەربگرێت و بە شێوازی تر دەریانبخاتەوە، کە ئەوە بە دەقئاوەزان (ئینتەرتێکستوالیتی) ناسراوە. سەیر نییە، کە ئەدەب لە سەدەی بیستەمەوە لە فەلسەفە جودا ناکرێتەوە، وەک بە نموونە لە سەرجەم بەرهەمەکانی (کامیۆ)دا دەیبینین. با بە پرسیارێکی تر بگەڕێینەوە و ئاوای لێ بکەین:
ئایا ئەدەبی کوردی سوودی لە فۆلکلۆر وەرگرتووە؟ من پێم وایە فیکری کوردی سادەیە و بەشێکی زۆری ئەدەبی کوردی هەر خۆی فۆلکلۆرە. پێشتریش لەم ڕووەوە نووسیومە و ئەوەم دەرخستووە، کە فیکری میللی چۆن دژی هەر هەوڵێک دەوەستێتەوە، کاتێ دەیەوێت بە ئاڕاستەی جیاوازدا بجووڵێت. ئەو نووسەرە داهێنەرانەی دەرەوەی ئێمە لە دیدێکی فەلسەفییەوە بە فۆلکلۆر گەڕانەوە، بەڵام بەشێکی زۆری نووسەری ئێمە هێشتا نەیانتوانیوە لەژێر دەستەڵاتی فیکری میللی بێنە دەرێ، تا ببنە خاوەنی فیکری فەلسەفی و لەوێوە بە کەلەپووری کوردی و هیی دەرەوەی کوردی بڕوانن. ئەو هەوڵانەی لەم بوارەدا دراون، هێشتا پێ نەگەیشتوون، بەڵام ئەمە مانای ئەوە نییە

ئەو هەوڵانە فەرامۆش دەکەم.

چوارەم: بۆ گەشەپێدانی ئەم بوارە چی بکرێت؟

کاروان کاکەسوور: کاتێ بایەخ بە ئەدەبی منداڵان و مێردمنداڵان دەدەین، دەرگە لەسەر کۆمەڵێک بەهرەی نوێ دەکەینەوە. ئەمە وا دەکات مرۆڤی ئێمە لە تەمەنێکی زووەوە خەریکی خۆدەربڕین ببێت، کە لەمەوە ئەزموونی گەورەتر بەرهەم دێت. بایەخدان بە ئەدەبی منداڵ و لاوان جۆریکە لە تێکشکاندنی سەنتراڵی و بەگژداچوونەوەی ئەو باوەڕە زاڵەیە، کە پێی وایە ئەدەب تەنیا هیی گەورەیە. بە مانایەکی دیکە، گەشەکردنی ئەدەبی لاوان واتە دەرکەوتنی کەناڵی دیکەی دەربڕین، کە ئەمە دەبێتە هۆی تێکشکانی ئەو سەنتراڵیزمەی ئەدەبی گەورانی لەسەر وەستاوە. وەک پێشتر گوترا دوای دەرکەوتنی ئەو فەلسەفانەی بە فەلسەفەی تێپەڕاندن ناسراون، ئەدەب زیاتر ئازادیی بە دەست هێنا و لە قاڵب و کێشەکان دوور کەوتەوە. وای لێ هات نووسەری داهێنەر و ئەزموونگەر خۆی لە هەموو ئەو بابەتانە بدات و بە شێوازی جۆراوجۆر باسیان بکات، کە پێشتر بە لایدا نەچووبوون. من پێم وایە ئەگەر ئێمە لە قۆناغی سەرەتایی و ئامادەییدا گۆڤاری تایبەت بە خۆمان هەبوونایە، دەمانتوانی تەعبیر لە خواستەکانمان بکەین و ئارەزووەکانمان بستووێنین، تا هیی دیکەی گەورەتریان لێ بەرهەم بێت، نەوەک بیانکەینە تۆپەڵی ڕق و بۆ ئایندەیان هەڵبگرین.

ئەودەم هەندێکمان تێر دەبووین و هەندێکمان تینوویەتیمان نەدەشکا، بەڵکوو بە شێوەی چاکتر بەردەوام دەبووین. بەشی زۆری نووسەری ئێمە بە گەورەیی دەردەکەون، بۆیە ئەو شتە سادانە دەڵێن، کە دەکرا لە سەرەتایی و ئامادەییدا بیانگوتنایە. زۆرجار بە هاوڕێکانم گوتووە ئەگەر دەبینن ئەو هەموو شەڕەجنێوە لەنێو نووسەرانی ئێمەدا هەن، ئەوە بەشێکی پەیوەندیی بەوەوە هەیە، کە بە گەورەیی ڕێیان کەوتووەتە ناو دنیای نووسین. نەیانتوانیوە ئارەزووە سادەکانیان لە کاتی خۆیدا دەربڕن، بۆیە لەگەڵ خۆیاندا بۆ ئێمەیان هێناون. خوێندنەوە و نووسین کاتێ لە تەمەنی زووەوە دەست پێ دەکەن، پاڵ بە نووسەرەوە دەنێن بەردەوام بخوێنێتەوە و خۆی ماندوو بکات، بەپێچەوانەوە بە گەورەیی کەم فێر دەبێت، لە کاتێکدا ئارەزووی زۆریشی بۆ دەربڕین هەیە، چونکە بەردەوام دامودەستگە کۆمەڵایەتییەکانی وەک خێزان، قوتابخانە و ئەوانەی تر سەرکوتیان کردووە، بگرە بە چاوی نزم لێیان ڕوانین و وزەیان کوشتووە. هێشتا چەند ساڵ لەمەوبەریش ڕۆژنامە و گۆڤاری کوردی لە لاپەڕەکانی کۆتاییان گاڵتەیان بە بەرهەمی لاوان دەکرد و هەوڵیان دەدا تێکیان

بشکێنن. ئەمەش ئەو کولتوورە بۆ شێوەی تر درێژەی هەیە.
لێرەدا خاڵێکی گرنگتر لەوانە هەیە و دەبێت ئاماژەی پێ بکەم، ئەویش ئەوەیە، کاتێ لە تەمەنێکی زوودا دەست بە نووسین دەکەین، وردەوردە خۆمان لە بوارێکدا دەبینینەوە، کە بتوانین خۆمانی بۆ تەرخان بکەین و تێیدا قووڵ ببینەوە، بۆ ئەوەی لە بوارەکانی تریش دوور بکەوینەوە، بەوەی هەموویان پێوەندییان پێکەوە هەیە. بەشی زۆری نووسەری ئێمە چونکە بە گەورەیی دەستیان پێ کردووە، بواری خۆیان نەدۆزیوەتەوە، بەڵکوو لە هەموو بوارێکدا کار دەکەن، ئەمڕۆ ڕۆماننووسە، سبەی شاعیر و دووسبەی چیرۆکنووس و دواتریش ڕەخنەگر، بۆ ئەوەی لە هیچیاندا قووڵ بووبێتەوە، بەڵکوو بە شێوەی کیریۆسیتی (فزوڵی) هەندێک زانیاری پەیدا دەکات و بە سادەیی بە کاریان دەهێنێت. لەو کولتوورانەی لە ئێمە زیاتر هەنگاویان ناوە، خوێندنی گشتی ئاستێکی بەرزتری لەوەی ئێمەی هەیە.
هەر قوتابییەک تا دەگاتە کڵاسی هەشت و نۆ دەیان کتێبی گرنگ لە بواری جۆراوجۆردا دەخوێنێتەوە و کۆمەڵێک باسیش دەنووسێت، لە کاتێکدا بەشێکی زۆری نووسەری ئێمە تەنانەت لە بوارەکەی خۆیشیاندا دوو کتێبی گرنگیان نەدیوە، بەڵێ کاتێ لە گوتار و گفتوگۆکانیاندا دەنگە دەنگ، بۆ زمانی خەڵک کۆمەڵێک ڕستەی سادە دەردەبڕن، کە هەندێجار دەتخەنە پێکەنین. واتە تا ئێستا قوتابخانە هیچ ڕۆڵێکی لەوەدا نەدیوە قوتابی بخوێنێتەوە و هەوڵی نووسین بدات. دواجار پێم وایە ئەدەبی مێردمنداڵ دەکرێت هەم خۆیان بینووسن و هەم نووسەری بە تەمەنیش.

دەتەوێت لەبارەی ڕۆمانی (ڕێبەنێکی سوور و ملپێچێکی ڕەش)ەوە چی بڵێیت. کە نموونەیەکی ئەدەبی لاوانە؟

کاروان کاکەسوور: کاتێ تەمەنم گەیشتە شانزدە، دروستتر کاتێ گەیشتمە قۆناغی ئامادەیی، هەستم کرد منداڵییمم تەواو لە دەست داوە و وا خەریکە قۆناغی هەرزەکارییشم بەبێ هیچ گۆڕانکارییەک بە سەر دەچێت، بەڵێ ڕەشبینییەکی کوشندە گەمارۆی دام. بیری هەموو شتێکی منداڵییمم دەکرد. بە مانایەکی دیکە وام دەزانی منداڵێکم و ون بووم، بگرە خۆمم لە دەوروبەرێکدا دۆزیوەتەوە، کەسی تێدا ناناسم، تەنانەت ناتوانم لەگەڵیاندا بدوێم، بەوەی نە لێم تێ دەگەن و نە لێیان تێ دەگەم. لە خۆمم دەپرسی ئایا ڕابردووم بۆ جێ ماوە، یان پێشم کەوتووە؟ نەمدەزانی ئاخۆ دەبێت بۆ ئەو ڕابردووە بگەڕێمەوە، یان بەرەو پێشەوە ڕا بکەم، تا پێی بگەمەوە، یان هەوڵ بدەم لە بیر خۆمی ببەمەوە؟ ئەگەر پێی گەیشتمەوە، پێویستە بیکوژم، یا لەگەڵ

خۆمی بهێنم، یان بیکەمە جلەکی ئاودامان و تا ماوم بیپۆشم؟ ڕاستییەکەی سەرم لەو هەستە سەیرە دەرنەدەچوو، بۆیە پەنام ناوەوەم دەبرد. وام دەزانی لە دەرەوە شتێک نەماوە دڵنەوایی خۆمی پێ بدەمەوە. دەتوانم بڵێم ئەدەبی بایۆگرافیا بە شێوەیەکی خۆسکانە لای من سەری هەڵدا، بەوەی نەدەکرا ئەو هەستەم لە ڕێگەی نووسینەوە دەرنەبڕم. بەر لەوەی یەک دێڕی (شۆپنهاوەر)، (نیتشە)، (هایدیگەر)، (کامیۆ) و ئەوانەی ترم خوێندبێتەوە، چەمکی ئازار ڕووبەڕووم بووەوە.

من لێرەدا هەمیشە دوو جۆر نووسەرم لە یەکتر جودا کردوونەتەوە، کە یەکەمیان، ئەوەی ئازاری خۆی دەنووسێتەوە و دووەمیان، بە شێوەی کیریۆسیتی لەبارەی ئازاری ئەوانەی ترەوە دەدوێت. یەکەمیان تەعبیر لە وجودی خۆی و دووەمیان تەعبیر لە شت دەکات، بۆیە ئەوەی دووەمیان شتەکی ڕووکەشە و ئاستی زمانی ڕۆژانە تێ ناپەڕێنێت، بەڵام یەکەمیان قووڵە. بۆچی قووڵە؟ چونکە تاکە. ئەوەی ئەمە لە کۆمەڵ جودا دەکاتەوە و بە (تاک)مان دەگۆڕێت، ئازارە، بۆیە تاک مێژووی هەیە، کە ئەو مێژووەی لەناو ئازار دامەزراندووە. هەر ئەویشە خاوەنی ئەزموونە. بێگومان ئازار شێوازیش دەدۆزێتەوە. ئەو نووسەرەی بە شێوەی کیریۆسیتی ئازاری ئەوانەی تر هەست پێ دەکات و دەینووسێتەوە، نابێتە خاوەنی شێوازی خۆی، بەڵکوو هەر جارە شێوازێک قەرز دەکات. لەم ڕۆژانەدا هاوڕێیەکم بە بیری هێنامەوە، کە لە پۆلی پێنجەمی ئامادەییدا گوتەی (ئازار مرۆڤ فێر دەکات)ی (ئیسکیلیۆس)ی شانۆنووسی یۆنانیم، لەسەر بەرگی یەکێک لە کتێبەکانمدا نووسیبوو، کە بە لووتکەی ترجیدیا ناسراوە.

لە سەدەی نۆزدەمەوە چ فەلسەفە و چ سایکۆلۆجیایش ئەوەی بایەخیان پێ داوە، ئازار بووە، نەوەک ئاسوودەیی، کە هەر لێرەدا ئاڕاستەی ئێکسێستێنشالیزم چاو هەڵدەهێنێت، تەنانەت (ئەدۆرنۆ) دەگاتە ئەوەی بڵێت: (با بهێڵین ئازار بدوێت). پێشتر (نیتشە) هەموو ژیانی خۆی بۆ ئەوە تەرخان کردووە قووڵایی ئازار دەرببڕێت، بە تایبەتی لە کتێبی (جینالۆجیای مۆڕاڵ)دا. لەو سەردەمەدا کۆمەڵێک نووسەرم ناسین، کە (دۆستۆیێڤسکی) و (کافکا)م لە هەموویان جودا کردەوە. دواتر بە دنیای (جۆیس)، (بیکیت) و کۆمەڵێکی تر ئاشان بووم. بەم دەرکەوت نووسەرە داهێنەرەکان ئەوانەن ڕێگەیان داوە ئازار لە جیاتیی خۆیان بدوێت.

وەک گوتم نەمدەزانی منداڵیم لە ڕابردوو جێ ماوە، یان پێشم کەوتووە و جێی هێشتم، کە ئەمە ڕووبەڕووی پرسیاری (کات چییە)ی کردمەوە و پاڵی پێوە نام ئەو چەمکە تەنیا لەناو فیزیادا نەبینم، بەڵکوو لە فەلسەفەیشدا بە دوایدا بگەڕێم. پێم وایە هەر خوێنەرێک

بەرهەمەکانم بخوێنێتەوە، ئەو دوو خاڵە بە زەقی هەست پێ دەکات. واتە دەربڕینی قووڵایی ئازار و تێکشکاندنی زەمەن. ئەگەر بە تایبەت باس لە ڕۆمانی (ڕێبەندێکی سوور و ملپێچەکی ڕەش) بکەم، دەڵێم وەک سەرجەم بەرهەمەکانی دیکەم لەناو ئەو ئازارەدا چاوی هەڵهێنا و ئەو تێگەیشتنەی بۆ کاتم هەبوو، تێیدا ڕەنگی داوەتەوە. ڕاستییەکەی وەک لە پێشەکییەکەیدا نووسیومە سەرەتا چیرۆکێکی تەواونەکراو بوو، بەڵام دواتر پێیدا چوومەوە و بە ڕۆمان گۆڕا. زۆرینەی کارەکتەرەکان منداڵ و مێردمنداڵن، بەڵام مانای ئەوە نییە بە لای گەورەییشدا نەچووە. هەندێ هەیە گەورەکان بە ژیانی منداڵ و مێردمنداڵەکانەوە خەریک کراون. بە مانایەکی دی، پێچەوانەی زۆرینەی ئەدەبی کوردی، کە منداڵ و مێردمنداڵ لە پەراوێزی دنیای گەورەدا دەردەکەون، لێرەدا ئەو پەراوێزە هەڵگیراوە. هەندێک پێیان وایە زمان و تەکنیکی ڕۆمانەکە هیی گەورانن، کە من لەگەڵیاندا هاوڕام، بەڵام دەڵێم ئەمە بایەخە بە دنیای منداڵ و مێردمنداڵە. ئەگەر لەسەر بەرگی نووسراوە (ڕۆمانی لاوان)، مانای وا نییە بە تەمەنێکی دیاریکراو نووسراوە.

سەرنج:
کاتێ لە گۆڤاری (ڕامان)دا بڵاو کراوەتەوە، بە هەڵەی وشەی (تێکستواڵیتی) نووسراوە، کە ڕاستییەکەی (ئینتەرتێکستواڵیتی)یە و لە بەرهەمەکانی پێشووشمدا هەر ئەوەیان نووسراوە. (کاروان)

د. هاوژین سڵیوە

د. هاوژین سڵیوە

ئیخوان و ستەمکاریی ئایینی.. نووسینی: ستیڤان شەمزینی

ئەگەر ئاوڕ لە مێژووی سەدەکانی ناوەڕاست بدەینەوە، بە حوکمی ئەوەی ئاین و فەرمانڕەوایی ئاوێتەی یەک ببوون، ستەمکارییەکی گەورەی ئایینی سەرتاپای ئەوروپای داپۆشیبوو، ئەم ستەمکارییە گەیشتبووە رادەیەک نەک هەر بێباوەڕانی گرتبووەوە، بەڵکو پەیڕەوانی ئاینزا جوداکانی ناو یەک ئایینیشی نەبواردبوو. بۆ نموونە دادگاکانی پشکنین، جیا لەوەی سزای بێباوەڕانی دەدا، یان سزای هەموو دەنگێکی دەدا کە دژی دەسەڵاتی کڵێسا بەرز دەبووە، هاوزەمان ئەم دادگا کاسۆلیکیانە کەمیان بە مەسیحییە پرۆتستانەکان نەدەکرد. بە کورت و کرمانجی، ئەزموونی سەدەکانی ناوەڕاست ئەوەی پێی نیشاندایین، تێکەڵاوکردنی ئاین و سیستمی فەرمانڕەوایی جگە لە ستەمکاری ئایینی هیچی تری لێ شین نابێت.

ئیخوان موسلمین بە هەمان نەفەسی کڵێسای سەدەکانی ناوەڕاستەوە، لە ژێر دروشمی "ئیسلام چارەسەرە" ماوەی 85 ساڵە لە هەوڵی بەوچاندایە بۆ ئەوەی ئاین بکاتە بنەمای فەرمانڕەوایی سیاسیی. ئەگەرچی ماوەی 84 ساڵ لە ژێر پەستانی حکوومەتە نیمچە عەلمانییەکانی میسردا بوون، بەڵام ئەوەی رابەرانی ئیخوان لە هەموو ئەو ماوەیەدا تیۆریزەیان کرد، دروستکردنی بنەمایەکی فکریی بوو بۆ بەستنەوەی ئاین و دەسەڵاتی سیاسیی بە یەکترەوە. وەلێ ئیخوان تا شۆڕشی یەنایری 2011 زیاتر وەک قوربانی دەهاتە بەرچاو، بەڵام فکری ئیخوان ئەوەی لێ دەخوێنرایەوە لەگەڵ گەیشتنیان بە دەسەڵات، شێوەیان لە قوربانییەوە دەگۆڕێ بۆ جەلاد. ئەم شێمانەیەش لە ماوەی یەک ساڵی حکومی "مورسی"دا میسداقییەتی خۆی سەلماند.

ڕەنگە تا ئێستا وا زانرابێت، ستەمکاریی ئایینی یان پشکنینی بیروباوەڕ تایبەتە بە ئاینی کریستیانیی، بەڵام لە واقیعدا ئەو تێزە کۆڵەوارە، چوونکە دەشێ لە هەموو حاڵەتێکدا ئەگەر ئاین بکرێتە بناغەی فەرمانڕەوایی هەمان ستەمکاریی بێتە ئاراوە. هەروەک "هاشم ساڵح" باسی دەکات: زیاد لە جارێک ویستیان باوەڕمان پێبهێنن دادگاکانی پشکنین تەنیا تایبەتە بە مەسیحییەت و هەرگیز ناشێت و

ناکرێت لای ئەمە رووبدات. ئەڵبەتە ئەوە قسەیەکی بێ بناغەیە، بەڵگە مێژووییەکان لە ئێستا و رابردوودا، ئەو بۆچوونە بەتاڵ دەکەنەوە، رەوتی مێژوویی هەردوو ئاینەکە دەیسەلمێنێ تێگەیشتنی هەڵە و دۆگما بۆ ئاین، خۆ بە خۆ دەبێتە مایەی سەرهەڵدانی دادگاکانی پشکنین و زەبر و زۆرکردن لە ئاییندا.

لە ماوەی یەک ساڵی حکوومی ئیخوان لە میسر، بەدەر لەوەی ژێرخانی ئابووری زیانی گەورەی بەرکەوت، کەرتی گەشتیاریی هەرەسی هێنا، هەڵئاوسان و بێکاریی گەیشتە لوتکە. لە هەمان کاتدا دەوڵەت بە شێوەیەکی چڕ کەوتە پەلاماردانی ئازادییەکان و سەرکوتی بیروڕای جیاواز و داپڵۆسینی مەعنەویی رۆشنبیران و دەمکوتکردن و دادگاییکردنی هونەرمەندان. هەروەک "باسم یوسف" پێشکەشکاری کەناڵی CBC پێناسەی ئەو دۆخەی میسری بە چیرۆکی ئەلف لیلە و لیلە کردبوو. کە لەو چیرۆکەدا ئەندامانی ئیخوان، راگەیاندنکار و رۆژنامەوانان بە شەلاتی و بەڵتەچی "گێرەشێوێن" ناو دەبەن. ئیخوان شێوازی دایەلۆگ و لێکگەیشتنیان گۆڕی بە نەڕە نەڕ و خۆسەپاندن.

لەلایەکی تریشەوە، ستەمکارییەکی نوێ لە بەرامبەر قیبتییە مەسیحییەکان لە نەشونمادا بوو، کە مەترسی کڵپەسەندنی جەنگێکی مەزهەبی لێدەکرا. ئەو ستەمکارییەی لە ماوەی یەک ساڵی حکومی ئیخواندا دژی قیبتی و مەسیحییەکان بەڕێوەچوو نموونەی لە مێژووی میسردا نەبینرابوو. هەروەک "د.نەجیب جوبرائیل" راوێژکاری یاسایی کەنیسەی قیبتییەکان، ئاماژەی پێدابوو "لە سەردەمی موبارەکدا قیبتییەکان بە خراپترین شێوە مامەڵەیان لەگەڵ دەکرا، بەڵام لە سەردەمی مورسی خەڵتانی خوێن کران. لە زەمانی رۆمانییەکانەوە تا ئێستا رووبەڕووی کارەساتی وانەبوونەتەوە وەک ئەوەی هەنووکە رووبەڕووی دەبنەوە". ئەمەش ئەو دۆخەمان بیر دەخاتەوە کە بیرمەندی سودانی "حاج وەراق" لە بارەیەوە دوا بوو، کاتێک وتبووی "ئیخوان لە ئەزموونە باشەکانی مرۆقایەتی داماندەبڕن".
خولاسە، ئیخوان نەک نەیتوانی لە ئاست داوا و خەونەکانی کۆمەڵگەی میسریدا بێت، بەڵکو دەیویست لە رێگەی ئیخوانیزە و ئیسلامیزەی کۆمەڵگە لەسەر شێوەی ئیسلامگەرایی ئیخوانیی، هەموو خەڵکی میسر لە قاڵب بدات، بۆ ئەمەش سڵی لەوە نەکردەوە حکوومەت لە دەزگایەکی ئیداریی و سیاسییەوە بکاتە دادگای پشکنینی بیروباوەڕ و دامەزراوەیەکی سەرکوتکاری ئایینیی. لەبەر ئەم هۆیە، شۆڕشگێڕان لێنەگەڕان ئیخوان موسلمین لە بری پێشخستنی کۆمەڵگە، چەندین هەنگاو میسر بباتەوە بۆ دواوە.

پێشتریش "خەلیل ئەلعەنانی" لە کتێبەکەیدا "ئیخوانەکانی میسر، ململانێی پێککەوتەیەک لەگەڵ ڕۆژگار" باسی لەوە کردبوو، ئیخوان ناتوانێت ببێتە هێزێک لەگەڵ دیموکراسی هەڵبکات، چوونکە هیچ بڕوایەکیان بە بەهاکانی دیموکراسی نییە. ئەلعەنانی ئاماژەی بەوە دابوو "لە هەمبەر دیموکراسی سپێیسەکی گەورە هەیە لە ناو ئیخواندا. چوون ئەوان ئەم چەمکە وەک مومارەسە سەیر دەکەن نەک بەها. لەو سەنگەیەی ئامادەییان هەیە بەشداریی هەڵبژاردن و خۆپیشاندان بکەن، بەڵام قەت نەبووە بڕوایان بە دادپەروەریی و ئازادیی و یەکسانی هەبێ وەک بەهاگەلێگی گرنگی دیموکراسی". هەر لەم ڕوانگەیەشەوە بوو لە ماوەی یەک ساڵدا، مورسی و ئیخوان لە بری ئەوەی پایەکانی دیموکراسی لە میسر بەهێز بکەن، خەریکی هەڵوەشاندنەوەی ئەو ژێرخانە بوون کە ئەگەری ئەوەی لێدەکرا ئەو وڵاتە بەرەو دیموکراسیی بپەڕێننەوە، بە هێنانەدی ئەو ئامانجەش سەرقاڵی بەهێزکردنی دەسەڵاتێک بوون کە جگە لە ستەمکاریی هیچی تری لێ چاوەڕوان نەدەکرا.

دوا پەردەی شانۆگەرییەکە یان کۆتایی ئیخوان؟

ئەگەرچی "ئیخوان" ماوەی 84 ساڵ، هەوڵی بێوچانی دا، بۆ ئەوەی دەسەڵاتی سیاسیی بگرێتە دەست، بەڵام لە یەکەم ئەزموونی خۆی لە دەسەڵاتدا، نەیتوانی لە یەک ساڵ زیاتر بەرگە بگرێت، چوونکە میسری ساتەوەختی دەسەڵاتی ئیخوان، بۆ یەک چرکەش پشووی بە خۆیەوە نەبینی، بەڵکو ئەجیندا مەترسیدارەکانی ئیخوان و مورسی، زیاتر تاوی بە ئاگری شۆڕشێک سەند کە دژ بە ستەمکاریی لەو وڵاتە بەرپاکرابوو. ئیخوان جیا لەوەی دەیویست بەرنامە وشکەڵاتووە ئاینیی و ئایدۆلۆجییەکەی خۆی بسەپێنێت و کۆمەڵگەی میسریی لە چوارچێوەی بەرنامەی ئاینی و سیاسیی و کۆمەڵایەتی ئیخواندا لە قاڵب بدات، لە هەمان کاتدا لە رووی ئابووری و خزمەتگوزاریی و بوژانەوەی بژێویی هاووڵاتیان و پەیوەندیی دیبلۆماسییەوە، میسری زۆر بەرەو دۆخێکی خراپتر لەو دۆخە برد کە دەسەڵاتی سیاسیی بە دەستی "موبارەک"ەوە بوو.

لە ماوەی یەک ساڵی ئەزموونی دەسەڵاتدارێتی ئیخواندا، ڕەسیدی جونەی میسریی بە ڕێژەیەکی باوەڕ پێنەکراو لە بەرانبەر دۆلاری ئەمریکی دابەزینی بە خۆوە بینی، کەرتی گەشتوگوزار کە کۆڵەگەیەکی سەرەکیی ئابووری میسر بوو، زیانی چەند ملیار دۆلاریی بەرکەوت. عەجز لە بودجەی گشتیی دەوڵەتدا، گەیشتە دوو هێندەی ساڵانی پێشووتر، ڕێژەی بێکاریی گەیشتە سیانزە لە سەد، بواری بەرهەمهێنان

گەیشتە بارێکی زۆر ترسناک، کە زیانەکانی لە چەندین ملیار دۆلار تێپەڕیان کردبوو. بەرنامەی ئیخوانەکان نەک نەیدەتوانی ئەم کێشە زۆر قووڵانە بە پێی پر□س□ک بەرەو چارەسەر ببات، بەڵکو خودی دەسەڵات رۆژ لە دوای رۆژ قەیرانەکانی قووڵ و قووڵتر دەکردەوە.

لە سەر هەموو ئاستەکان، کۆمەڵگەی میسری پاش شۆڕش، وەزعی لە کۆمەڵگەی میسری پێش شۆڕش، خراپتر بوو، ئەم دۆخەش بۆ شۆڕشگێڕان و خاوەنە راستەقینەکانی راپەڕینی دژی ستەمکاریی کە گەنجان و رەوتە عەلمانییەکانن، قابیلی قبووڵکردن نەبوو. چوونکە مورسی و ئیخوان دەیانویست ئەو بڕ و پەڕاوێزە ئازادییەی پێشتر لەو وڵاتەدا هەبوو، لە رێگەی سەپاندنی بیر و باو□□ س□لەفیی و وشکهەڵاتووەکانی خۆیانەوە لە بەینی ب□ن. هەر بۆیە مەترسییەکی گەورە لەسەر بواری هونەریی و پەیوەندیی کۆمەڵایەتی و ژیانی تاکە کەسی هەبوو، لەبەرئەوەی ئیخوان دەیویست هەموو ئەوانە لەسەر سترۆکتۆری کولتوورێکی کۆنی بیابانشینی تەمەن 1400 ساڵە وێنا بکاتەوە.

کۆمەڵگەی میسر، شارستانێتی گەلی میسر، کە قووڵاییەکی زۆر دێرینی هەیە، لە بەردەم هەڕەشەی ئیخوان و ئەو ئەجیندا ترسناکەدا بوو کە مورسی تەمای پیادەکردنی بوو. ئیخوان رێگاکانی توندوتیژیی مەعنەویی بە کاردەهێنا بۆ ئەوەی کۆمەڵگە خۆی رادەست بکات، ئەم واقیعەش بۆ میسرێکی چاوگی فیکر و سیاسەت و رۆشنگەریی عەرەبی، نەک هەر مایەی قبووڵکردن نەبوو، بەڵکو بە هەموو شێوەیەک دژی ئەو رەوتە بوو کە شۆڕش لە پێناویدا لە دژی موبارەک بەرپاکرا.
لە میسری ژێر دەسەڵاتی ئیخوان، هاووڵاتیبوونی تاک بە تاکی میسرییەکان “ئەگەر لەسەر بنەمایەکی ئاینیی خۆیان رێکنەخستبایە” لە بن هەڕەشەدا بوو. چوونکە ئیخوان هەرچەندە بانگەشەی میانڕەویی بکات، بەڵام سەرئەنجام نەیدەتوانی لە خەونە گەورەکە خۆی دەرباز بکات کە دامەزراندنی دەوڵەتێکی تیۆکراتییە. لە مێژوودا رووینەداوە هیچ دەوڵەتێکی ئاینی، دیموکراسی بووبێت، بەڵکو دەوڵەتی ئاینی و دیموکراسی دوژمنی باوەکوژی یەکترن. هەروەک “ئەدۆنیس” شاعیر و بیرمەندی عەرەب ئاماژەی بۆ دەکات: مافی تاک لە باوەڕ و ئاینپەروەریی هیچ مشتومڕێک هەڵناگرێت، ئەوە مافێکە من رێزی ل□□د□گرم و داکۆکی ل□□د□کەم. بەڵام کۆمەڵگە بەو سیفەتەی گشتێکە، لەسەر بنەمای هاووڵاتیبوونی ئاینی ناڕوات بەڕێوە، بەڵکو لەسەر هاووڵاتیبوونی مەدەنی دەبێت. تەنیا بەمەش مافەکانی مر□ق، دوور لە باوەڕ و ئینتیما و توخم و رەگەز و بنەچەیەکی کۆمەڵایەتی، مسۆگەر دەکرێت. هەر بەکارهێنانێکی سیاسییانەی ئاین، بۆ خۆی

شێوازێکی توندوتیژییە نەک لە دژی جەستە، بەڵکو لە دژی ڕۆحیش.

کۆمەڵگەی میسر، پێشبینیان هەبوو بە ئەو ڕەوتەی ئیخوان گرتبوویە بەر، بەو پێیەی هەر لە سەرەتاوە، مورسی کە لە پشتییەوە رابەری گشتیی ئیخوان و بەرنامەیەکی جەهەنمی ئیسلامی سیاسیی ئامادەیی هەبوو، خواستی هەبوو، میسر بکاتە نموونەیەکی تاقیکراوەی ئەزموونی دەسەڵاتدارەتی ئیخوان، ئەزموونەکی دەسەڵاتدارەتی لەسەر بنەمای ئاینێک یان خوێندنەوەیەکی دیاریکراو بە ئاینێک قاچی لەسەر عەرد دانابوو. بەڵام ژ بەرئەوەی ئەو بەرنامە و خەونەی مورسی و ئیخوان هەیانبوو، دژی هەموو بەها مەدەنییی و مودێرنەکانی ژیانی هاوچەرخی مرۆڤایەتی بوو، دژی سکۆلاریزم و دیموکراسیی و ئاشتی کۆمەڵایەتی و ئایندەی پێکەوە ژیان بوو، نەیتوانی لە قۆناغی د[illegible]مەیی تێپەڕێت و لەگەڵ لە دایکبوونیدا بوو بە جەستەیەکی ساردەوە بوو. هەر بۆیە بەم شێوەیە دوا پەردەی شانۆگەرییە لەسەر ڕۆڵی کارەکتەری ئیخوان دادرایەوە و بە لە سێدارەدانی مورسیش دوا بزمار لە روئیای ئیخوان درا بۆ جارێکی تر هاتنەوە سەر دەسەڵات.

گەڕانەوە بۆ خەونەکانی شۆڕش

خۆشبەختانە هەر لە دەستپێکەوە لەو بڕوایەدا بووم، شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی وڵاتانی عەرەبی کە لە تونسەوە تاوی سەند و تا نهۆش لە سوریا بەردەوامی هەیە، شۆڕش نین لە پێناوی ئامانجی ئاینیی، بە دیوێکی تردا فاکتەری سەرەکیی لە تاوسەندنی شۆڕشەکان، بەرەنگاریی سەرکوتی ئاینیی نەبوو، یان ئامانجی لێی هەوڵدان نەبوو بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی ئاینیی، یاخۆ ئیسلامی، بەڵکو لە سترەکتەرەوە ئەم شۆڕشانە شۆڕشی نان و ئازادیی بوون، شۆڕش بوون لە پێناوی باشترکردنی هەلومەرجی ژیان لە کۆمەڵگە عەرەبییەکان، شۆڕش بوون لە پێناوی بەرینکردنی مەوداکانی ئازادیی و چەسپاندنی دادی کۆمەڵایەتی، کە هەر یەک لەمانە بەشێکن لە کرۆکی دیموکراسی، کە لە دونیاشدا هیچ نموونەیەکی دیموکراسی بە بێ بوونی عەلمانییەت لە ئارادا نییە.
ئەگەرچی لە ساتەوەختەکی دیاریکراودا، جۆرێک لە ڕەشبینی و نائومێدیی لە هەمبەر ئەو شۆڕشانە تەنگی پێ هەڵچینبووین، بەو پێیەی لە بەشایی دەسەڵاتدا و لە دوای رووخانی ڕژێمەکان لە میسر و تونس، کەرقی ڕێکخراوە ئیسلامییەکان رووی لە هەڵکشان کرد و لە دوا وێستگەشدا “ئیخوان موسلیمین” لە ڕێگای هەڵبژاردنەوە توانی هەلەکە بە ئاسانی بقۆزێتەوە و دوای 84 ساڵ تەمەنی سیاسیی بگاتە سەر عەرشی دەسەڵات. بەڵام هەروەک بیرمەندی ناسراوی عەرەب “هاشم ساڵح”

بۆی چوو بوو، "لە قۆناغی یەکەمدا لە باتی پێشەوە چوون، پاشەکشەیەک دێتە ئارا". بەگوومان هاتنە سەر دەسەڵاتی ئیخوان، فۆرمێک لە پاشەکشەی شۆڕش بوو، یاخۆ هەرەسی خەونی شۆڕشگێڕان بوو، بەڵام ئەم پاشەکشەیە لە ساڵێک زیاتری نەخایاند.

ئیخوان لە میسر تووشی مەستییەکی جادوویی ببوو، بەوەی پێیوابوو، ئەوەی تا ئێستا رێگربووە لە بەیەک گەیاندنی ئیخوان و دەسەڵات، تەنیا بوونی رژێمێکی پۆلیسی و میلتانتی وەک رژێمی موبارەک بووە، لەم سەنگەوە سەرمەست بوون بەوەی میسرییەکان سەرسامن بە بەرنامەی ئاینیی ئیخوان، بۆیە لە ماوەی چەند مانگێکدا هەموو شتێکیان لە بیر کرد، بەرنامەی هەڵبژاردنی خۆیان خستە تەنەکەخۆڵەی کۆشکی کۆمارییەوە، لە بری باشترکردنی هەلومەرجی سیاسیی و ئابووری و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی میسر، دەستیان دایە پرۆسەی ئیخوانیزەی کۆمەڵگەی میسریی، ئەمەش ناکۆک بوو بەو رۆحە شارسانیییەی گەلی میسر کە لە فیرعەونەکانەوە دەستپێدەکات تا هەنووکە. بۆیە کۆمەڵگەی میسریی زۆر زوو لە پەیام و پرۆتۆکۆلەکانی ئیخوان تێگەیشت، زۆر زوو دەرکیان بە مەترسییەکی گەورەتر کرد لە بەردەمیاندا کە چەند قاتی رژێمەکەی موبارەک مەترسیدارتر بوو.
هاشم ساڵح، بیرمەندی گەورەی عەرەب دەڵێ "دیکتاتۆریی ئاینیی گەلێک مەترسیدارترە لە دیکتاتۆرییەتی سەربازیی، چوونکە یەکەمیان راستەوخۆ و بە جیاوازیی هەڕەشە لە ئازادیی بیر و را و بیرکردنەوە و دەربڕین دەکات". گەلی میسریی بە هۆشیارییەوە و بە تێگەیشتن لەوەی "ئیخوان" سەرقاڵی ئیسلامیزە و ئیخوانیزەی کۆی دامەزراوە و کایە جۆراوجۆرەکانی ژیانە لەو وڵاتە، بە تێگەیشتن لەوەی "ئیخوان" لە جێگەی دیکتاتۆریی پۆلیسی و سەربازیی پێشوو، سەرقاڵی رۆنانی دیکتاتۆریی ئاینییە، بەردەوامیان بە شۆڕش دا، یان بە مانایەکی دیکە گەڕانەوە بە خەونەکانی شۆڕش، گەڕانەوە بە بەهاکانی شۆڕش. لەم نێوەندەدا "مەیدانی ئازادیی قاهیرە" بە دەنگێکی بڵند ئەوەی دووپاتکردەوە، شۆڕش کۆتایی نەهاتووە، بەڵکو هێشتا شۆڕش درێژەی هەیە.

ئەوەشی لە چەند ساڵی رابردوودا لە میسر روویدا، "واتە پرۆسەی لادانی مورسی لە دەسەڵات" نەک ناچێتە چێوەی کودەتاوە، بەڵکو بە هەموو شێوەیەک رەنگ و مۆدیلێکی تری شۆڕش بوو، چوونکە کودەتا لەلایەن کۆمیتەیەکی سوپاوە ئەنجام دەدرێت، بەڵام ئەوەی لە میسر روویدا، سوپا بە دیفاکتە کەوتبووە ژێر کارتێکردنی ئەو خرۆشانە گەورەییەی لە شەقامی میسرییدا دەبینرا. ئەگەرچی مورسی سەرۆکێکی

هەڵبژێردراو بوو، لە ڕێگەی سندووقەکانی دەنگدانەوە گەیشتبووە دەسەڵات، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە، خەڵک ناتوانن لە ڕێگەی چالاکی مەدەنی و خۆپیشاندان و شۆڕشی سپییەوە، سەرۆک لا بدەن. بە پێچەوانەوە ئەوەی لە ئەزموونی دەوڵەتانی دیموکراسی فێری بووین ئەوەیە، شەقام دەتوانێت بە خۆپیشاندانی سەرتاسەریی کە لانیکەم گوزارشت لە رای زۆرینەی هاونیشتمانیان بکات، سەرۆک لا بدات.

من پێموایە لادان و دواجاریش لە سێدارەدانی مورسی "بۆ خۆم دژی سزای لە سێدارەدانم" و هەرەسهێنان بە حکوومەتەکەی ئیخوان لە میسر، سەرەتایەکی نوێ بوو لە ئاستانەی گەڕانەوەی خەونی شۆڕش، ئەو شۆڕشەی سەرەتا گەنجەکان دەستیان پێکرد و دواتر ئیخوان لە کاتی زانینی سەرەو لێژبوونەوەی دەسەڵاتی موبارەک، خۆی بەسەردا سەپاند. ئەم دەلاقەیەی لە میسرەوە کراوەتەوە دەکرێ لە تونس و لیبیا فراوانتر بکرێ، هەرچی سوریاشە لەوێ دەچێت ببێتە مەقبەرەی کۆی ئیسلامییە جیهادیی و تەکفیرییەکانی ئەم ناوچەیە. ئەوەی من لەم چرکەساتە و لەگەڵ گەڕانەوەی خەونی شۆڕش وە بیرم دێتەوە، کۆپلەیەک لە گۆرانی "شۆڕش"ی "ڤیرۆنیکا ساسێت"ە کە دەڵێت "هەموو شتێک بۆنی وەڕسیی لێدەدات، بەڵام ژیان پێویستە جۆرێکی تر بێت". خاوەنەکانی شۆڕش لە میسر لەسەر هەمان ریتم بە دەنگێکی بەرز بە ئیخوان و دەسەڵاتی ئیخوانیان وت، گەرچی لە سایەی حوکمی ئەوە هەموو شتێک بۆنی وەڕسیی لێدەدات، بەڵام ئێمە دەمانەوێ ژیان بە جۆرێکی تر بێت. لەوەش گرنگتر بە کردەوە هەنگاویان نا بە جۆرێکی تری ژیان.

سوێد – ستۆکهۆڵم
شارل هەڵمن

ئەو مەرجانەی کە پێویستن بۆ کاریگەربوونی کاریکاتێر بەشی -4-.. هەندرێن خۆشناو

لەو نمونانەش کە دەتوانین بیهێنینەوە سەبارەت بە گاڵتەجاڕی رەشدا، ئاماژە بە کاریکاتێرەکەی هونەرمەند (ناجی ئەلعەلی)

دەکەین، کە باس لە نیشان بەخشینەوە دەکات، یان کاریکاتێرەکەی هونەرمەند (عەلی فەرزات) کە باس لە خاڵی پشکنین لەسەر سنوورەکان دەکات، یان ئەو کاریکاتێرەی کە باس لە کورسی لە سێدارەدان دەکات. لە کاریکاتێری یەکەمدا جیاوازی نێوان ترۆپکی تراجیدیا (مردن) و ترۆپکی ئاهەنگ گۆڕان (نیشان بەخشینەوە) بەکاردێت، و هەردوو حاڵەتەکەش ئاوەژوو دەکرێنەوە، ئەمەش لە کاریکاتێری کورسی لە سێدارەداندا روودەدات، کە کرداری لە سێدارەدان ترۆپکی تراجیدیایە، و بڕینی قەیتانی ئاوریشمیش ترۆپکی ئاهەنگ گۆڕانە.

دەتوانین بڵێین کە گاڵتەجاڕی رەخنەگر چارەسەرێکی کۆمیدیانەی تراجیدیا دەکات، کەچی گاڵتەجاڕی رەش چارەسەرێکی تراجیدیانەی کۆمیدیا دەکات.

بەم شێوەیە دەبێت کۆمیدیا توخمێکی سەرەکی بێت لە کاریکاتێردا، بەبێ کۆمیدیاش کاریکاتێر زۆرێك لە خەسڵەت و تواناکانی لە گەیشتن بە جەماوەر وون دەکات، و دەکەوێتە تەڵەی دوورکەوتنەوە لە کۆمیدیاوە، زۆرجار هونەرمەندانی کاریکاتێری سیاسی دەکەونە ئەم تەڵەوە، دروشمخوازی هانیاندەدات بۆ جدیبوون و دڵکاری یان نزمکردنەوەی ئاستی کۆمیدیا بۆ نزمترین ئاستەکانی لە کارەکانیاندا، زۆرجاریش کۆمیدیا تەنیا لە لایەنە شێوەکارییەکەیدا بوونی هەیە، کە پێشتر لە خانەی کاریکاتێر و پێستەردا باسمان لێوەکردووە، زۆریش باسیان لە کۆمیدیاوە کردووە، هەمووشیان سووڕن لە نێویشیاندا (هێنری بێرگسۆن) لەسەر ئەوەی کە کۆمیدیا تەنیا لە بابەتە مرۆڤایەتیەکاندا هێیێ، ئەمەش قسەی ئەوە، دیمەنەکە لەوانەیە جوان و پەسەند و ناوازە بێت، لەوانەشە ناشیرین و کرچوکاڵ بێت، بەڵام قەت کۆمیدیایی نابێت.

ئەگەر بە ئاژەڵێك پێبکەنین، لەبەرئەوەیە کە حاڵەتێکی مرۆڤانە یان دەربڕینێکی مرۆڤانەمان لێبەدیکردووە، لەوانەشە بە شەپقەیەك پێبکەنین، بەڵام ئەوەی بە پێکەنینمان دێنێت پارچە خورییەکە یان پوشەکە نیە، بەڵکو ئەو شێوەیەتی کە مرۆڤ بۆ بۆریدا بڕیوێ.

پێشینانیش هێشەنگەکان درکیان بەو راستییە سادەیە کردووە، زۆریان مرۆڤیان بەوە ناساندووە کە گیانلەبەرێکە پێدەکەنێت، لە تواناشیاندا هەبوو بە گیانلەبەرێکی بناسێنن کە خەڵکی بە پێکەنێن دێنێت، ئەگەر هەر گیانلەبەرێکی تر توانی ئەمە بکات، لەبەرئەوەیە کە هاوشێوەیەکی مرۆڤانەی هەیە، یان لە خەسڵەتێك کە مرۆڤ دەیخاتەسەری، یان بۆ ئەو مەبەستەی کە مرۆڤ بەکاریدێنێت، (بێگۆمێڵ رایێنێف)یش دەڵێت: خەسڵەتەکانی ترس و دڵکاری و ئازار ئاژەڵەکانیش هەیانە، بەڵام خەسڵەتی پێکەنین تەنیا مرۆڤ هەیەتی، لەوانەیە دەربڕی بەکەم تەماشاکردن بێت، یان کاردانەوەیەکی ناخە سەبارەت بە

سەرزداری یان بەربەرەکانی، یان هەستکردن بە بەرزەوانین بێت، لە هەموو حاڵەتەکانیشدا مرۆڤی دەم بەپێکەنین کەمتر تووشی برین و ئازاردەبێت لە رووبەڕووەکانی ژیاندا.

دەربارەی هەڵبژاردنی سێکسی کۆرپە و نەریتی لەباربردنی منداڵی کچ.. شیرین عبداللە

توندوتیژی بەرامبەر ژنان و کچان زۆر لە پێش لەدایک بونیانەوە دەست پێ دەکات. کۆمەڵگای پیاوسالاری سەردەم، بایەخێکی زیاتر دەدات بە کۆرپەی نێر وەک لە مێ. لە یەکەم ڕۆژی دروست بونیانەوە مێیەکان دەرگیری جەنگی مان و نەمان دەبنەوە وهەندێک جار هەر لەسەرەتاوە لەبار دەبرێن، تەنها لەبەر ئەوەی مێن! کۆرپەی مێ دوای لەدایک بونیشی و لەگەڵ گەورەبونیدا، هەمو ڕۆژێکی ژیانی پلە دوویی خۆی دەبینێت و بە درێژایی تەمەنی ڕێژانە دیاردەی توندوتیژی و هەڵاواردنی جنسی دەبینێت بەرامبەر خۆی و هاو ڕەگەزانی. توندوتیژی بەرامبەر ڕەگەزی مێ، ئەگەر بە شێوەیەکی ئاشکراو زەقیش نەبێت، چەندین شێوازی شاراوەی هەیە بە جۆرێک ئەم کردەوانە وەک نەرمی لەهاتوە، لەکاتێکدا پێشێل کردنی سەرەتایی ترین مافەکانی مرۆڤن.
(بەهۆی “نایەکسانی نادیارەوە” ساڵانە ٢٤٠ هەزار کچی خوار تەمەن ٥ ساڵ لە هیندستان دەمرێت) بەپێی لێکۆڵینەوەیەکی گۆڤاری لانسێتی بەریتانی لە ٢٠١٨دا. زۆربەی ئەم مردنانە بە هۆی پشت گوێ خستنی پێداویستیە سەرەکیەکانیانە وەک خواردنی باش و تەندروستی و خوێندن.. منداڵی کچ کەمتر خواردنی پێ دەدرێت و کەمتر دەبرێت بۆ لای پزیشک و هەلی خوێندن و گەشەپێدانی وەک منداڵێک کەمتر پێ دەدرێت وەک لە کوڕ.
فەزل دانی کوڕان بەسەر کچاندا لەلایەن دایک و باوکانەوە لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ئاسیا و باشوری ئاسیا و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و چین و باکوری ئەفریقادا زیاتر باوە. هۆکارەکانی ئەم جیاوازیە دەگەڕێتەوە بۆ توانایی داهاتی زیاتر (بەتایبەتی لە کۆمەڵگەی کشتوکاڵیدا)، لەو کۆمەڵگانەدا کوڕ “ناو”ی خانەوادە دەهێڵێتەوە و

بەخێو کردنی دایک و باوک لە پیری و نەخۆشیاندا دەگرێتە ئەستۆ. منداڵەی کچ "بارە" بەسەر خانەوادەکەوە چونکە هەلی کاری دەرامەت بەرزی کەمترە لە کوڕ و تێچوی مارەیی و دەری و بەتایبەتی ئەوەی کە دوای هاوسەرگیری کچ دەگوێزرێتەوە بۆ لای خانەوادەی مێرد لەبەر ئەوە هیچ سودێکی ئابوری نابێت بۆ دایک و باوکی خۆی..
پێشوازی نەکردن لە منداڵەی کچ و لەباربردنیان نەریتێکی کۆنی زۆربەی کۆمەڵگانی دنیایە و ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە پیاوسالاریەوە، نەک هەر منداڵەی کچ بە بێ بەها سەیر دەکرێت بەڵکو دایکەکەش دەکەوێتە ژێر فشارێکی دەرونی یەکجار زۆرەوە بۆ ئەوەی کوڕی ببێت. ژن تاوانبار دەکرێت بەوەی کە کوڕی نابێت، لەکاتێکدا ئەمە هیچ بنەمایەکی زانستی نیە چونکە ئەوە کرۆمۆسۆمەکانی پیاوە (ئێکس و وای) کە سێکسی منداڵەکە تحدید دەکات نەک هی ژن (ئێکس ئێکس). ئەمە دەبێتە هۆی توندوتیژی بە دژی و زۆر جار دەبێتە هۆی تێک چونی خانەوادەکە و ئەوەی پیاوەکە ژنی دوهەم و سێهەم دەهێنێت تەنها بۆ ئەوەی کوڕیان ببێت! وەک ئەوەی ژنەکە تاوانێکی گەورەی کربێت وە یان "ژنێکی بێ سودە".
تا ئیستا هیچ ڕێگەیەکی زانستی نیە لەسەر چۆنیەتی دیاری کردنی ڕەگەزی کۆرپە پێش دووگیانی بوون. لەگەڵ ئەمەشدا و بەمەبەستی بەدیهێنانی خواستەکانیان (کە لە بنەڕەتدا خواست و فشاری کۆمەڵگایە) جوتەکان پەنا دەبەن بۆ هەندێک ڕێگای نازانستی و کولتوری بۆ ئەوەی کوڕیان ببێت وەک پەیڕەو کردنی سیستەمێکی خواردنی تایبەت، یان جوت بون لە کاتێکی دیاریکراوی مانگەکەدا، وەیان بەکار هێنانی خشتەی چینی.. هتد. هیچ کام لەم ڕێگانە بنەمای زانستی نیە و بە هیچ جۆرێک نەسەلمێنراوە.
لەمێژوشدا نەریتی سەیر و سەمەر هەبوە، بە نمونە یۆنانیەکان پییان وابوە کۆرپەی نێرینە لای ڕاستی پیاوەکە هەڵگیراوە و مێینە لای چەپ، و بەم پێیە پیاوی یۆنانی گونی لای چەپیان دەبەست بۆی ڕێگە بە دروست بونی کۆرپەی مێ بگرن. پیاوی هیندی بەتوندی گونی لای چەپیان دەگرت لە کاتی جوت بوندا بۆ هەمان مەبەست. پیاوانی فەڕەنسا هەر بە یەکجاری گونی چەپیان دەردەهێنا بۆ ئەوەی بەهیچ شێوەیەک فرسەتی دروست کردنی مێیان نەبێت. لە تایوان پێیان وابو هاوسەرگیری پیاوی قەڵەو و ژنی لاواز مێینەی لێ دەبێتەوە و بە پێچەوانەشەوە. کەسانی تر پێیان وابوە پەیوەندی کردن لە ڕۆژانی تاکدا مێینە دروست دەکات و ڕۆژانی جوت نێرینە.
لە حەفتاکانی سەدەی ڕابوردووەوە، مەسەلەی دیاری کردنی ڕەگەزی کۆرپە بوە شوێنی لێکۆڵینەوەی زانستی و بەم پییەش، و بەتایبەتی لەو کۆمەڵگانەی کە پیاوسالاری تیا زاڵە وەک زۆربەی وڵاتانی

ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و چین و هیندستان.. هتد، بەکاڵا کردن و تیجارەت کردن بەم پرۆسەیەوە پەرەی سەند. سەدان کلینیک و خەستەخانەی تایبەتی پەیدا بون و دایک و باوکان هەلی "هەڵبژاردنی" دەست نیشان کردنی سێکسی کۆرپەیان پێش پیتاندن و دوای پیتاندن بۆ کرایەوە. زانست و تەکنەلۆژیا خرانە خزمەت بەردەوام پێدانی ئەم نەریتە دواکەوتوە کۆمەڵایەتیە کە دژی مافی منداڵ و ژنە بە پلەی سەرەکی.
لەوکاتەوەی پشکنینی دیاریکردنی سێکس لە ساڵەکانی حەفتاکانەوە دەستی پێ کردوە، تەنها لە هیندستان ٦٣ ملیۆن کچ کەمتر لەدایک بوە.
بە پێی ئامارەکانی نەتەوە یەکگرتوەکان، ساڵانە ١.٢ – ١.٥ ملیۆن کۆرپەی کچ لە جیهاندا لەبار دەبرێت و ٩٠٪ ی ئەمانە لە هیندستان و چینن.
لە کۆمەڵەی سەرمایەداریدا هیچ شتێک نەماوە کە نەبێتە کاڵا و سەرچاوەی قازانج تەنانەت خواست و ویستی کەسەکان ئیتر گرنگ نیە ئەم خواست و ویستانە چەند دژە ئینسان بێت، و لەبەر ئەوەی "پێویستیەکی" کۆمەڵایەتی و فشارێک هەبو بۆ ئەم هەڵبژاردنی سێکسی کۆرپەیە، سەرمایەداران ئەم هەلەیان قۆستەوە و تەکنەلۆژیای تازەی وەک (دی ئێن ئەی) خرایە خزمەتی ئەم مەسەلەیەوە.
لەمبارەیەوە بەڵگەیەک دەهێنمەوە لەوتارێکی ڕۆژنامەی (الریاض)ی سعودی لە ماڵپەڕی ئەلکترۆنی لە (١٣-٣-٢٠١٣) بە ناونیشانی (ژنان لە ترسی ژن بەسەر هێنانیان "قەناعەت دەکەن"، و پیاوان "شەرم دەکەن") کە دەڵێت: "دیاریکردنی سێکسی منداڵ چیتر زەحمەت نیە، ئەو کەسانەی ئارەزوو دەکەن میوانەکەی داهاتویان کچ یان کوڕ بێت، بە دیاریکراوی ئەوانەی دەیانەوێت دوای چەند کچێک کوڕیان بێت.. ئەمە بەرژەوەندێکی فراوان لە گفتوگۆی نێوان هاوسەرەکان دەدۆزێتەوە، بە تایبەت ئەو هاوسەرەی کە مەترسی ئەوەی هەیە کە مێردەکەی ژنی بەسەر بهێنێت لە بەر کوڕ".
نەک هەر بە ئاشکرا فەزڵی منداڵی کوڕ بەسەر کچدا وەک دیاردەیەکی نۆرماڵ و پێویستێک دەردەخات، بەڵکو ئەوەی کە ژنەکە لەژێر مەترسی ژن بەسەر هێناندایە وەک دیاردەیەکی زۆر نۆرمال دەخرێتە ڕوو. وە چەند "چارەسەرێک" بە خانەوادەکان پێشکەش دەکات بۆی کوڕیان بێت وبەر بە کۆرپەی کچ بگرن!.
بۆ چارەسەرکردنی واقیعی ئەم کێشەیە وئەم نایەکسانیە هەندێک داوای باشتر کردنی چاودێری و ڕاپۆرتکردن و بەکارهێنانی یاساکان دەکات، کە ئەمانە هەموی زۆرگرنگە و دەبێت بکرێت، بەڵام وەڵام بە بنەما و هۆکارە کۆمەڵایەتیەکانی ئەم کێشە قوڵبونەوەیە نادەنەوە کە ئەویش

پیاوسالاری و کۆمەلگای نایەکسانی و چینایەتیە کە بوەتە گەورەترین هەڕەشە لەسەر ژیان و چارەنوسی ڕەگەزی مێینە لە جیهاندا.

٢٠٢١-٣-٢١

مرۆڤی هەرزان و دەقی گران لەدیدی من.. دڵشاد کاوانی

مرۆڤی هەرزان لە نێوان ڕۆمانی زانستی و خەمی مرۆڤبووندا

ڕۆمانی زانستی یەکێکە لە ژانرە نوێ و تازەکانی نێو ئەدەبیاتی ڕۆماننووسی لە جیهاندا، کە خەسڵەت و تایبەتمەندیی خۆی لە شێوە و شێواز و تەکنیک و نووسیندا هەیە. جگە لەوەی کە لە چیرۆک و ڕووداوەکانی نێو ڕۆمانەکاندا بەدەر لە مرۆڤ ئامێر و وزە و تەکنەلۆژیا و یاخود تەن و بارستایی و وزە دەبنە پاڵەوان و کارەکتەرانی نێو ڕۆمانە زانستییەکان.

شاراوە نییە کە ڕۆماننووسین لەنێو فەرهەنگ و ئەدەبیاتی کوردی لە گروگاڵدایە و هێشتاکینە لە دەستپێکی سەرەتاکانی پڕۆژەی ئەدەبیاتی ڕۆماندایین، هەر بۆیە ڕۆمانی زانستی نەبووەتە ڕێچکە و ڕێبازێکی نووسین لەنێو ڕۆماننووسی کوردیدا. بە ڕوانینی من گەڕان سەباح وەک یەکەم ڕۆماننووسی کورد دیاری دەکرێت کە ڕۆمانی زانستی نووسیوە و دەستی داوەتە ئەم شێوازە نووسینە، لە لە پانێڵی ناساندنی مرۆڤی هەرزاندا لە هەولێر لە لایەن دەزگای نووسیارەوە، وەک چۆن مرۆڤی هەرزان بە زمانی ئەدەبیی ڕوانینی زانستی نووسراوەتەوە، شەرزاد حەسەن لە ڕێگەی گوێزەرەوەی دەنگ و ڕەنگی زانستییەوە (داتاشە) لەسەر هێڵ، قسە و باسی لە سەر ڕۆمانەکە کرد و ئاماژی بەوە کرد، کە بەر لە گەڕان سەباح هەوڵی تر هەبووە و پێشتر ڕۆمانی زانستی نووسراوەتەوە، لە بۆ ئەوەی زانیاری لەسەر نووسەر و ناوی ڕۆمانە زانستییەکانی پێشووتر ئاشکرا بکات.

گەڕەکمە ئەمە بۆ خوێنەرانی ڕۆمانی کوردی ڕوون بکەمەوە، کە نووسینی ڕۆمانێک بۆ هەر نووسەرێک قورسایی و مەشەقەتی بەقەد

نووسینی دەیان کتێب و لێکۆڵینەوەی زانستی زێدەترە، چونکە لە نووسین و توێژینەوە زانستییەکاندا نووسەر پشت بە سەرچاوە دەبەستێت و دەستڕۆیی دەکرێت، لێ لە ڕۆماندا تاکە ژێدەر زهنی نووسەر خۆیەتی، چ جای ئەوەی ڕۆمانەکە ڕۆمانێکی زانستی بێت و حساب بۆ هاوکێشە زانستییەکان بکەیت ئەوە ئەرکی ڕۆماننووس هێندەی تر بارگرانترە.

بۆیە گۆران سەباح دەستی بۆ ژانرێک بردووە و بە ڕێچکەیەک بە ڕێگە سەختەکانی نووسین هەڵدەزەنێ کە کەوتن و ڕاقەنانی ئازاربەخشترە لێ سەرکەوتنی ئاسوودە و بەرزترە، هەرچەندە شیمانە زۆرێک بپرسن ئەرێ بۆچی ڕۆمانی زانستی؟ مەگەر ئەدەبیات و کاری ڕۆح و ئایدیالیستی فەنتازی نییە و زانستیش ماتریاڵ و پێوستیی مرۆیی نییە. بۆچی ئەم دوو شێوە تێکەڵ بە ئەک بکرێن؟ من وەڵامم هەیە. دەمەوێت بەر لەوەی وەڵامەکە دەست بخەین، شتێک لەو بارەیەوە بڵێم کە من خۆم نیو ساڵێک بەر لە مر□قی هەرزان، ڕۆمانی "بەڕێگاوە"م نووسی کە ڕۆمانێکی سادیستیی مازۆخیزمی بوو، کە بە یەکەم ڕۆمانی خوێنی سادیستیی کوردی دەناسرێت، تەنانەت هاوڕێیەکی ڕۆماننووسم هەزمی ئەم جۆرە نووسینەی نەدەکرد و دەیگوت: چۆن دەبێت ڕۆمانێک ه□ بێت بە ناوی سادیزم، دەشێت کارەکتەرەکانی ناو ڕۆمانەکەت سادیستی بن لێ نابێت ڕۆمانێک بەو ناوە هەبێت. گەلێ جار دکتۆر گۆران سەباح ئەمەی پێ گوتووم کە من بەردەوام بم لەسەر ڕێبازی خوێنی و ئ□و□یش لەسەر ڕێبازی خەیاڵی زانستی بەردەام دەبێت.

لە پانێڵی ناساندنەکەشدا. گۆران سەباح چەند سەرەداوێکی خستە ڕوو کە لە جیهاندا چەندین ڕێباز و جۆری نووسینی ڕۆمان هەن، لێ ئێمەی کورد تەنیا فێری نووسین و یەک جۆر و یەک شێوەی ڕۆماننووسین بووین، پێی ئاشنا نین. بۆیە شکاندی ئەم ڕێچکە و تۆق و بەندە کاری ئێمەی ڕۆماننووسانی گەنجە، گەر لە ئێستاکانێ خوێنەری ڕۆمانی کوردی پێی ئاشنا نین، دڵنیام وەک چۆن شیعری بێوەزن و پەروا و شیعری ئازاد ڕۆژانێک مایەی مشتومڕی سەردەمی خۆی بوو، کەچی نووکە شیعری ئازاد جێگەی کلاسیکی گرتووەتەوە، بە هەمان شێوە ئەم جۆرە ڕۆمانانە ڕۆژانێک دێن دەبنە پێوستیی نووسین.

هەرچەندە ئەرک و بەرپرسیاریەتی مر□قی هەرزان بەرامبەر ئەدەب و ڕۆماننووسین سەنگینترە، ئەوەی کە زۆر دڵخۆشی کردم جوانی زمان و گێڕانەوەی ڕووداوەکان و پاراویی زمانی گۆران بوو. کەچی سووڕانەوەی کۆی ڕووداوەکان بە دەوری ڕووداوێکی سەرەکی ئەوەیش کە خەمی مر□قبوونە زۆرتر گەشبینی کردم. بۆیە دەشێت بڵێن مر□قی

هەرزان تەنیا نووسینەوەی ڕووداو و پێشهاتێکی زانستیی ڕووت نییە، بەڵکوو دەرخستەی کۆمەڵێک ڕووداوی گرنگی مرۆیین، کە زۆر لێزانانە لە مر□قی هەرزان فەلسەفە و ئایین و سیاسەت و کێشەی کۆمەڵاییەتی و دەروونییەکانی مر□ق ل□ پاڵ گێڕانەوە و باس و خوازە زانستییەکاندا بە تەکنیک و گێڕەوە و بۆ گێڕەوەی گشتی لەسەر زاری کارەکتەرە بێڕۆحەکان و ڕۆحل□ بەرەکان خراوەتە ڕوو.

فکر لە مر□قی هەرزاندا

من نامەوێت هەمان قسەی شێرزاد حەسەن بکەم و بڵێم یەکەم وشەی دەستپێکی ڕۆمانەکە سەرنجی ڕاکێشام و پێم جوان بوو. وەلێ "مر□ق د□بارێت" کلیلی گێڕانەوەی هەموو ڕووداوەکانە، گۆران سەباح وەستایانە یاریی بەم وشەیە کردووە لە دوو وشەدا بەیانی کردووە. لە بەشی یەکدا سامیسێل لە لاپەڕە پێنجدا دەنووس□□ت: هەر بیست خوولەک جارێک مر□ق□ک لە باڵەخانەیەکی هەوربڕ خۆی هەڵدەدات. ئەم خۆکوژییە دەبێتە دەستپێکی گێڕانەوەی ڕووداوێکی گەورە، کە دەبێتە پرسیارێکی گشتگیر لای خوێنەر کە بۆچی مر□ق خ□ی دەکوژێی؟!

گۆران سەباح لە ڕۆمانی مر□قی هەرزاندا کە لە ناونیشانە سەرنجڕاکێشەکەشیدا هەست بەوە دەکرێت کە پێمان دەڵێت لە پاڵ بوونی هەموو پێویستییە مادد□ییەکان و گەشەسەندنی زانستی و دەسکەوتە مەزنەکان، لێ هێشتا ئەمە ساڕێژی خەمی مر□قی ن□کردوو□، مر□ق ب□ دوای خۆیدا دەسوو□□یت کەچی بەختەوەریی خۆی ون کردووە و نای□د□زێتەوە، بۆیە دەستی داوەتە خۆکووشتن و لەناوبردنی ڕۆح و ئازادبوونی بەسەر زەوی□ی□کی ناچاری، بەڵام لەگەڵ نیشاندانی دیمەنی تراژیدایایی لەناوچوون، ڕۆمانووس تۆوی بێئومێدی ناچێنێت و لە بەشی یەکەمدا بەندەری هەوایی باڵۆن، تۆپێکی ئامێری ڕۆبۆتی، بەسام کە بە مر□ق د□□□□ت "ژیانت خۆش بوێت" ئەمەش هەڵگێڕانەوەی سروشتە لە هەستی بێگیانەوە بۆ گیانێکی بێهەست، کە خۆشەویستی دەکاتە پڕەنسیپ و هەوڵی ئۆشۆیانەیە بۆ مانەوە، وەک ئۆش□ د□□□□ت: گ□ر ل□□م بپرسن لە نیوان خودا و خۆشەویستی کامیان هەڵدەبژێریت، بێ دوودڵی خۆشەویستی هەڵدەبژێرم، چونکە خۆشەوستی دەمگەیەنێتە خودا، لێ ل□ک□□□ینەوە لە فەلسەفەی بوونی خودا، نامگەیەنێتە ئەنجام، بەڵکو لە خودا دوورم دەخاتەوە.

لە لاپەڕەی ١٢دا ڕووداوەکانی ڕۆمانەکە لە ڕووداوی زانستییەوە د□گ□□□□ت بۆ ڕۆمانێکی تەواو سیاسی، دەنووس□□ت: □اپ□□□ین دژی تیرۆرستان، پەستانیان خستە سەر حوکومەتانی دنیا واز لە یاریی

بێنن و چیتر تیرۆرستان بۆ کاری سیاسیی خۆیان بەکار نەهێنن. خەڵک بایکۆتی هەڵبژاردن بکەن. یان لە بەشی دووی چارەسەر، لاپەڕە ۲۳ دەست دەکات بە گێڕانەوەی ڕووداوە سیاسییەکان و پێشبینیی ئایندەی سیاسیی وڵاتانی جیهان دەکات، بۆ نموونە دەڵێت: تاکجەمسەری نەما. لە ۲۰٤٦دا ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا و کۆریای باکوور جەنگان. ئەنجام: کۆریای باکوور نیوەی کۆریای باشووری کووشت. یان ئەمەریکا لە هەموو جیهاندا کشایەوە، ڕووسیا و ئۆکرانیا و جۆرجیا یەکتریان نەهێشت. هەروەها هیندستان و پاکستان یەکدییان بە چەکی ئەتۆمی خۆنی کرد. ئەمانە هەموویان ڕوانینێکی ڕووتی سیاسین نەوەک زانستی، لێرەدا نووسەر دەبێت بە گێڕەرەوەی گشتی و زاڵ دەبێت بەسەر دەقدا، من ئەمە بە باش نازانم چونکە ڕۆمانووس لێرە زۆر بە زەقی دەردەکەوێت لە چەقی بیرۆکەکەیدا و لە بازنەی زانستی دوور دەکەوێتەوە، هەرچەندە نووسەر نائاگایی دەرنەچووە لە دەقی بیرۆکە زانستییەکەی، بەڵکوو ئەم لادانەی بە گرنگ زانیوە کە پەیامێکی تایبەتی دەگەیەنێت، ئەویش مەبەستی نووسەر ئەمەیە کە تا زانست پیش بکەوێت لە پاڵ ژیان و خۆشەویستی و سوودبەخشی زانستدا دەبێتە ئامراز بۆ مەرگ و ڕق و کێنە و وێرانکاری. ئەمە ڕاستییەکی حەتمییە لە نووسەر بەم جۆرە زهنی خوێنەر لە چەقی مەبەست دوور دەخاتەوە.

فرەتەوەری ڕۆمانەکە زەبرێکی کووشندەی لە ڕۆمانەکە داوە، لە وریایی ڕۆمانووس بۆ دەرنەچوون لە بابەت یان لەدەستنەدانی جڵەوی ڕۆمانەکە وای کردووە، کە نووسەر هەرچەند سەرەداو بکاتەوە بەڵام لەدەستان دەرناچێت و لە لێواری مەرگدا خوێنەر دەگەڕێنێتەوە نێو بازنەی مەبەست. لە بەشی دووی چارەسەردا، لاپەڕە ۲۷ی ڕۆمانەکە کە بۆ چارەسەری ئاریشەی خۆکوژیی مرۆق پەنا دەبات بە ئایین و ئایین و باوەڕ بە تاکە چارەسەر دەزانێت، ئەژێ: چارەسەری ئەمە ئەوەیە: مرۆق دەبێت نوێژ بکات و قسە لەگەڵ خاڵقدا بکات. بچێ پەنایەک و نوێژ بکە. کەمێک لە تەکنەلۆژیا دوورکەوە. نوێژ تاکە چارەسەرە. یان لە لاپەڕە ۳۵دا دەڵێت: ئایین مرۆقی هەرزان بەرهەم ناهێنێت. یاخود لە بەشی سێی بیرۆکەی شووشە لاپەڕە ٤٧ لەم دەقەدا بە تەواوی دەبێتە ڕۆمانێکی عیرفانی، دەنووسێت:
”دەبێت یەکێک بنێرین بۆ جیهانی مردن و بیگەڕێنینەوە” یان لە لاپەڕە ٥١-٥٦ لەسەر زاری شووشە، بیرۆکەی زیندووبوونەوەی مرۆق دوای مەرگ لە ڕێگەی کۆڵنجەی دوایین بڕبڕەی پشتی مرۆقەوە، کە بە ڕێگەیەکی زاستی دەخرێتە ڕوو، لەم چەند پەرەگرافە پێکدادانێکی توندی فکریی و ئایینی نێوان ئەوانەی کە ئایین ڕەت دەکەنەوە و لەگەڵ باوەڕدارانی نێو ڕۆمانەکە ڕوو دەدات، بۆ نموونە لە لاپەڕە

٥٥ دەنووسێت: باوکم دەیگوت خودا لە کلێنجەوە مرۆق زیندوو دەکاتەوە، لەناو گڵە هەموو ئێسکێک دەڕزێت، کلێنجە نەبێت. بە هەمان شێوە لە لایەن نەیارانی بیرۆکەی شووشەوە ڕەت دەکرێتەوە. تەنانەت تا ئاستی ڕەتکردنەوەی ئایین خۆیشی. لە لاپەڕە ٥٦دا زانایان دەڵێن: ئایین مردووە، بیرۆکەی ئایین بۆگەنە. یاخود کووشتن و زیندووکردنەوەی ئیمام بە چەندین جار. لە لاپەڕە ١٠٥دا بە تەواوەتی بیرۆکەکەی ئایینییە لە چیرۆکی کووشتنی سەعیدی کوڕی جوبەیر لە لایەن حەجاجی کوڕی یوسف، کە حەجاج لە ڕۆژی دوایی تەنیا لە بری سەعید حەفتا جار دەکوژرێت و زیندوو دەکرێتەوە. لە بەشی ١١ی ڕۆحبەردا بە تەواوەتی بیری ئایینی خۆی بەسەر ڕۆمانەکەدا دەسەپێنێت، کاتێک شووشە دەنێرن بۆ جیهانی دوای مەرگ، لێرەدا نووسەر زۆر ئایینیانە خەیاڵەکانی دەخاتە ڕوو، واتە لەبری خەیاڵی زانستی، دەبێتە فکر و دیدگای ئایینی وەک لە لاپەڕە ١٧٨دا شووشە لە کاتی ڕۆحکێشاندا چاوی بە "ملک الموت" فریشتەی ڕۆحکێشان ئیزرائیل دەکەوێت. گۆران سەباح بە تەواوی وێنای فریشەکە، بە ناوی ڕۆحبەر وێنا دەکات و دەنووسێت: بوونەوەرێکی هەزار باڵی هەنکی مرۆڤێکی ئاسایی. ڕووی لێڵە، ڕوحەکە خێرا دەجوڵێت دەگاتە قورگ. لەم بەشە پڕۆسەی ڕۆحکێشانی شووشە دەخاتە ڕوو. لە لاپەڕە ١٨٠دا دەچێتە قۆناغی بەرزەخ و حەق و حیساب و وەک لێپرسینەوەی شووشە لەسەر تاوان و گوناح، بۆ نموونە ئەژێ: ٧٠٠ مێروو، ١٥ مارمێلک، ٢٠ قالۆنچە و ٣٨٧٦ مێشوولەت کووشتووە. لە بەشی گەردووندا لاپەڕە ١٨٥ بەدواوە، بە تەواوی ڕۆژەی خۆکوژییەکان بە هۆی بینینی سکرینی ژیانی شووشەوە کەم دەکات. بەم جۆرە سێ بەشی کۆتایی "گەردوونی یەکەم" لێپرسینەوەی ڕۆژی دواییە، "گەردوونی دووەم" پاکبوونەوەیە، "گەردوونی سێیەم" چوون بۆ بەهەشتی هەمیشەییە.

دواتر لە سەی بیرۆکەی شووشەدا، لاپەڕە ٤٣ دەمانخاتە بەردەم گێژاوی فەلسەفە و باسی کۆمەڵێک فەیلەسووفی وەک سوقرات، ئەفلاتوون، ئەرستۆ، کانت، نیچە، فۆکۆ و مارکس و بیرۆکەکانی فرانکلی و فرۆید دەخاتە ڕوو، دەڵێت: ئەم خۆکوژییە بەری ئەو فەیلەسووفانەیە چەندان سەتەیە مرۆق داژەن، کە لا ٤٣-٤٤ لەسەر زاری شووشەدا بیرۆکە فەلسەفییەکان دەخاتە ڕوو.

پاشان نووسەر هەر خۆیشی زانست وەک پێوستییەکی ژیان و بە ئاسوودەیی مرۆڤایەتی ڕەت دەکاتەوە لە بەشی دووی چارەسەردا، لاپەڕە ٢٥ دەڵێت: دەبێ مرۆق بگەڕێتەوە بۆ دایکە سروشت. بەمەش ڕۆماننووس لە بەهای زانست وەک بەهای ئەخلاقی کەم دەکاتەوە.

بیرۆکەی مرۆڤی هەرزان

بیرۆکەی مرۆڤی هەرزان لە جوغزی خەیاڵی زانستیدا دەسووڕێتەوە، باس لە ئاریشە و گرفتەکانی مرۆڤبوون لە ئاست گەشەسەندنی زانست و تەکنەلۆژیا و داڕمانی ڕۆح و نەستەکانی مرۆڤ لە بەردەم تەربوون و گەیشتن بە باڵابوونی ماتریاڵە بە سەر ئایدیایە و دەستەوەستانی سۆبژەیە بە دەست ئۆبژەدا. بە جۆرێک بەها و ئەخلاق کاڵ بووەتەوە و مرۆڤ جگە لە کاڵایەک هیچی تر نییە، هەرزانترین کاڵا لەو ڕۆمانەدا مرۆڤە، هەروەک ڕۆمانووس خۆیشی ناوی ڕۆمانەکەی ناوە ”مرۆڤی هەرزان”

لە فێکشن و سینەما زۆر بە ڕوونی کاریگەریی دیاریان لەسەر کەڵەکەبوونی بیرۆکەی ڕووداوەکانی ناو ڕۆمانەکەدا هەیە، پێ دەچێت گۆران سەباح زۆرتر خەیاڵە زانستییەکانی خۆی لەسەر فیلمە خەیاڵییە زانستییەکانی ڕۆژئاوایی بونیاد نابێت، تەنانەت هەندێک جار مرۆڤ هەست دەکات ئەم مەشهەد و دیمەنانەی لە یەکێک لە فیلمەکاندا بینیوە. بۆ نموونە لە لاپەڕە ١٥دا ڕۆشتنی مرۆڤ بە ئاسماندا و بوونی ترافیک و ترام لە ئاسمانی شار و هاتوچۆی زەمینی و ئاسمانی بەیەکەوە، لە هەندێک فیلمی خەیاڵی زانستی و هەندێک جاریش لە فیلمی کارتۆنیشدا دەبینرێن. یان لە بەشی ٢ی چارەسەر و لاپەڕە ٢١ بە پانێڵێک دەست پێ دەکات، تا لە لاپەڕە ٤٧دا ڕۆمانووس کاریگەرییەکانی ناشارێتەوە و ڕاستەوخۆ باسی فیلمی خەیاڵی زانستی دەکات و ئەژێ: تەنیا ئەمە لە فیلمەکاندا ڕوو دەدات، یەکێک گەشت بەناو کاتدا دەکات، یان یەکێک ناسنامەی دەگۆڕێت، پاشان دەگۆڕێتەوە و ژیانی خۆش دەوێت، یان وەک فیلمەکانی ئاڤاتار، کە هەر یەک لەو دیمەنانەی باسی دەکات هەریەکەیان مەشهەدی یەکێک لە فیلمەکانی خەیاڵی زانستین، یاخود بوونی مەشوولەیەک دەبێتە هۆی هەراسانکردنی مرۆڤایەتی کە لە لاپەڕە ٣٣دا باسی لێوە کراوە.

زمان لە مرۆڤی هەرزاندا

زمان دەوڵەمەندترین بەشی ناو ڕۆمانەکەیە و زمانزانی و شارەزایی دکتۆر گۆران سەباح هەموو گیژاو و بیرە ئاڵۆز و بەشە وشک و سەختەکانی نێو ڕۆمانەکەی ڕازاندووەتەوە، چونکینە ڕۆمانووس لەزانانە بن زمان و سەر زمانەکانی لە شوێنی خۆیدا بەکار بردووە. سەردەرییەکی بێوێنەی هەیە لەگەڵ زاراوەی سەر دەمان و لە پاڵ ڕۆنووس و ڕۆزمانییە چاکەکەی زۆرێک لە وشەی شیرینی وەک گۆزە خزاندووەتە نێو دیواری ڕستەکانی و قەڵای ڕۆمانەکەی پێ هەڵچینیوە،

ھەروەک لە لاپەڕە ٧دا دەنووسێت: دەبخە دەی. لە لاپەڕە ٨دا دەڵێت: پێی لێ نە. یان لە لاپەڕە ١٦دا لەبری ھەردووکیان "ھەرتک" بە شێوەزاری پشدەر بەکار دەھێنێت. چەندین وشە و ئیدیۆمی کوردیی شیرین لەناو ڕۆمانی مرۆقی ھەرزاندا دەبینرێن. لە لەگەڵ ئەوەشدا خاڵی نییە لە وشەی سواو و ناپێویست بۆ نموونە لە لاپەڕە ٢٦دا دەنووسێت: بە کاردانەوەتا دیارە منت پێ گەلە. لێرە بە کاردانەوەتا ھەڵەیە ھەرچەندە ئێمە زاراوەی خۆجێییە وەلێ ڕاستییەکەی ئەوەیە بنووسێت: بە کاردناوەکەت دیارە. یان لە جیاتی "بە" دەبوایە بنووسێت: لە کاردانەوەتا دیارە. ڕۆماننووس بەشێک لە وشەکان لە بەرامبەر کەدا "کان- لی" بەکار بردووە. جا نازانم ئەو "لی"یەی لە کوێ ھێناوە، بۆ نموونە لە لاپەڕە ١٠١دا خراپەکان دەکاتە "خراپەلی" یان لە لاپەڕە ١٣٦دا ھەوەستلی، لە زۆر شوێنی تر وشەکانی وەک، تەرملی، چاوەیلی، گورزلی، سەرەکلی و... تاد. لە پاڵ ئەوەشدا ڕۆمانەکە پڕە لە وشە و دەستەواژەی بیانی کە ڕەزای ڕۆمانەکەی لەسەر ملان قورس کردوە، ھەرچی ئەمە تەنیا گرفتی گێران سەباح نییە، لە بە ھەی ئەوەی ڕۆمانەکەی زانستییە زۆرتر لە ڕۆمانی ئاسایی پێویستی بە خواستنی وشە و چەمکی وەرگیراو ھەبووە، کە لانی کەم دەبوایە گێران سەباح لە خەمی زمانی کوردی بوایە و ھەندێک لە ئیدیۆمەکانی ھاوتای کوردی کردبوایە.

ھەرچەندە لە کۆتایی ڕۆمانەکەدا بەشێک لە دەستەواژەکانی شیکردووەتەوە، بەڵام تینوویەتی خوێنەری بۆ زانین نەشکاندووە. ئەوەی کە من ھەمیشە لێی ڕقئەستوورم، کەمەڵێک وشەی خزێندراوی عەرەبین بۆ ناو زمانی شیرینی کوردی لای زۆربەی نووسەران ئەمە خۆی دووبارە دەکاتەوە، مرۆقی ھەرزانیش بەدەر نەبووە لەمە، کە دەبوایە گێران سەباح خەمی زێدەتری لە بخواردایە، وەک لە لاپەڕە ١٢دا وشەکانی ئاخیر نەفەر، لێزەر، سەقف، زەخت، شەڕت، تیشەرت، سترێژ. کە لە کوردیدا وشەی زۆر نایابی وەک دواین کەس، تیشک، ساپیتە، فشار، سوخمە و دەرپە و دەرپێی کورتمان ھەیە. یان لە لاپەڕە ١٦دا تەداخول کە زۆر عەرەبییە دەکرا بنووسێت: ئاخنییە، چوونە ناوی، بەکار ھێنابوایە. لە لاپەڕە ٦٩دا وشەی زەواجی لە جیاتی ھاوسەرگیری بەکار ھێناوە، لە لاپەڕە ٧٢دا نامورتاحی لەبری نائاسوودەیی. لە لاپەڕە ٧٨دا لە جیاتی دیقەت دەنووسێت تەرکیز. لە لاپەڕە ٩٩دا حەشەرە و لاپەڕە ١٠٠ عەزابی قەبر، بە ئازاری ناو گۆڕ. صالح بە پیاوچاک و ئیختیساس، لەزانی پسپۆڕ، مەساج و ساونا و شەلان گەرماو لە ١٢٨دا.

ژمارە و ئامار لە مرۆڤی هەرزان

ناخۆشترین لایەنی ڕۆمانەکە کە خوێنەر قەڵس دەکات و ئەم هەموو ژمارە و داتا و کۆدە زانستیانەیە کە بە دیدگای من بەشێکی زۆریان زیادن، چونکە ئەمە دەقی ئەدەبییە نەوەک توێژینەوەی زانستی. شیمانە زۆربەی ژمارە و داتاکان ڕاستەقینەش بن، لە لە چێژ و تامی ڕۆمانەکە دەکوژێت و هەندێک جار خوێنەر دردۆنگ دەکات، وەک ئەوەی بە تەواوی لە بەردەم توێژینەوەیەکی زانستیدا بێت، تا ڕادەیەک داتاکان ئاسان دەبوو، بە تێگەیشتن لێی بە هەر کۆدێک پەراوێزێک هەبوایە، چێتر دەبوو بە نەزانداروی نەدەمایەوە. هەر وەک لە لاپەڕە ٢٢دا هاتووە، "د.پ.ن" و "گ.ل.ز" و "ف.و.ز" و "د.ک.ز" لە لاپەڕە ١١٥دا "ج.خ.چ" و لە لاپەڕە ١٤٢دا ئەی ئای. یان لە لاپەڕە ٣٦دا هەندێک ژمارەی لە سەدا هەیە، بە نموونە دەنووسێت: ٦٢ ٪ی ئافرەت و ٣٨٪ی پیاو. ٥٧٪ی تەمەنی نێوان ١٨-٢٥. ٢٠٪ی تەمەن ٢٦-٤٥؛ ٢٣٪ی لە سەرووی ٤٥ ساڵی. ئەمانە و چەند داتایەکی تر کە زۆرتر لە ماتماتیک دەچێت نەوەک ڕۆمان. بە هۆی زۆری ژمارەکان لە هەندێک شوێندا نووسەر بە تێکەڵوە دەبێت، بە نموونە لە ژماری خۆکوژییەکاندا دەکەوێتە هەڵە سەرەتا ژمارەی مردوان لە لاپەڕە ٣٦دا لە ڕێژەی دانیشتوانی "٨-١٢" ملیۆن دەمرن. لە لاپەڕە ٤٩دا دەڵێت: ئەم بەیانییە سەتان هەزار لە پردی ٨٧٠ مەتر بەرز و ١٤٠٠ پێ-درێژیی ژانگیاجی لە چین خۆیان هەڵدەدەن. ئەمە تەنیا لە یەک ڕۆژدا و لە یەک وڵات. لە کاتێکدا خۆکوژی هەموو ڕۆژ و تەواوی جیهانی گرتووەتەوە، کەچی لە لاپەڕە ١٣٣دا دەنووسێت: تا ئێستا دووسەت هەزار خۆکوژ کۆمی کردووە. دیسان لە هەمان بەش و لە لاپەڕە ١٣٧دا ئەم جارە دەڵێت: ڕێژەی خۆکوژان بەرز بووەتەوە بە دە ملیۆن لە ڕۆژێکدا. ژمارە و داتاکانی خۆکووشتنەکان بە هیچ جۆرێک تێک ناکەنەوە. جگە لەوەی لە لاپەڕە ١٤٥دا ناوی بوونەوەران بە ژمارەیە، وەک (١٥٥٥ -٩٩٩١- ٤٤٤٤١…تاد) ئەمە ڕۆمانەکەی ناخۆش کردووە.

مرۆڤی هەرزان و چەند سەرنجێک

سەرەڕای وردبینی و بە دیقەتی د.گۆران سەباح لە نووسین و بەتایبەتی لە مرۆڤی هەرزاندا ماندبوون و مکوڕی لە جوانووسیدا بە کەی ڕۆمانەکەوە دیارە، لە لە هەندێک شوێن نەیتوانیوە ئامانجی خۆی بپێکی و هەندێک هەڵە سیسرکەئاسا سرکبوون و لەدەستان دەرچوون. لەوانە لە لاپەڕە ٢٥دا دەڵێت: "واتە ئاڵوودەی تریاک" نەیتوانیوە مرۆڤ لەناو ببات، ئەوەتا مرۆڤ بە دەستی خۆی، خۆی دەفەوتێنێت. لێرە نووسەر بەرپرسیارییەتی ئاڵوودەیی تریاکی لە ئەستۆی خودی

مرۆڤ لابردووە و کەچی خۆکووشتن بە دەستی خۆی دەکاتە بەرپرسیاریەتی مرۆڤ خۆی. لەگەڵ ئەوەی ئاڵوودەبوون خۆی مرۆڤ نافەوتێنێت واتە هیچ مرۆڤێک گەر خۆی تریاک نەخوات ئەوە ئاڵوودە نابێت، هەر بۆیە ئاڵوودەبوون هەمان خۆکوژییە کە مرۆڤ لە ناچاریدا هەڵیدەبژێرێت، بۆیە دەبێ مرۆڤ هەر خۆیشی بەرپرسیارییەتی ئاڵوودەبوون هەڵگرێت، نەوەک خودی ماددەکە. یان لە لاپەڕە ٢٦دا هاتووە: دواین توێژینەوە دەڵێت سەتا دەی مرۆڤ سێ ڕۆژ لە هەفتەیەکدا وەرزش دەکەن. تەمەنی سەت و دە ساڵە. لێرەدا ڕوون نییە ئەمە ڕێک توێژینەوەیەکی زانستییە یاخود خەیاڵی زانیستییە، گریمان خەیاڵیش بێت ئەمە ڕستەیەکی ڕێزمانی هەڵەیە، سەتا دەی مرۆڤ سێ ڕۆژ لە هەفتەیەکدا وەرزش دەکەن. تا ئێرە ڕستەکە باسی کۆی مرۆڤە کەچی دواتر کاریگەریی وەرزشەکە بۆ ئەوانەی وەرزش دەکەن دەبەتە تاک کە دەڵێت: تەمەنی سەت و دە ساڵە. دەبوایە بنووسێت: تەمەنیان سەت و دە ساڵە چونکە لە مرۆڤێک زیاترن. لە ڕووی ناوەرۆکیش هەر هەڵەیە، چونکە تەمەنی دیاریکراو پەیوەندی بە وەرزشەوە نییە، ڕێک بە دیاریکراوی بنووسیت، سەت و دە ساڵی. هەر بۆیە دەبوایە وا بنووسرێ: سەتا دەی ئەو مرۆڤانەی سێ ڕۆژ لە هەفتەیەکدا وەرزش دەکەن، تەمەنیان سەت و دە ساڵە. لە بەشی ٥ی دوورییەکی نەپێوراو، لاپەڕە ٧٩دا بە ڕستەیەک لەسەر زمانی دوو بوونەوەر دەنووسێت، دڵنیام جگە لە نووسەر خۆی کەسی تر لێی تێناگات، چونکە نە زمانی زانستییە و نە زمانی کوردی یان هەر زمانێکی تر دەبێژێت: "با میتاڵ بەشدرا با ئارینا با لاسیت" من نازانم پێویستی ئەم تێکستە چییە لەناو دەقەکەدا، لە لاپەڕە ١٠٣ و ١٣١ و ١٧٩ و ١٩٩دا هەمان ڕستەی هاوشێوە هەیە. هەروەها لە بەشی وردبوونەوە لاپەڕە ٩١دا کاتێک تەرمی میتاڵی کچی سامی هەڵدەگرن، سامی نایەوێت چاوی لێ بکات، بۆیە ڕوو وەردەگێڕێت. بۆ ئەمەش ڕۆماننووس دەنووسێت: بەرگە ناگرێت کچەکەی لە بەرچاویەوە ببێن. لە باتیان، چاوی دەبڕێتە دەرەوە. لێرەش لە باتیان کۆیە و سامی تاکە، بۆیە ئەمەش هەر هەڵەیە دەبێ بنووسرێت: لەباتی، چاوی دەبڕێتە دەرەوە، چونکە ئەم لەباتییە بۆ سامی دەگەڕێتەوە کە تاکە نەوەک بۆ تەرمەکە و ئەوانەی دەیبەن. هەم دیسان لە لاپەڕە ١٧٢دا ڕام دەیەوێت لە لای شووشە دابنیشێت، کەچی شەوشاد دەکات دەنووسێ: ڕام چاوەڕێ دەکات پێی بڵێت بێ دابنیشێ، لەباتیان، شەوشادی لە دەکات. کەچی شووشە تاکە کەسەکە، نەوەک ژمارەیەک کەس. یان لە لاپەڕە ١٠٤دا سەبارەت بە دایکی سامی دەنووسێت: کووڵ بووەتەوە و لەسەر کورسییە، سامی دایژوا. دایکی وا دەزانێت پیاسەی پێ دەکات. ئەم ڕستەیە گشتی ڕابردووی بەردەوامە، دایژوا وشەیەکی ناتەواوە دەبێ بنووسێت دایدەژوا، چونکە سامی لێرە بکەری بەردەوامە لە

هاژووژتنەکەدا.

دەرەنجام

ڕاستە ئەم ڕۆمانە بە تەکنیک و شێواز و ناوەڕۆکی خەیاڵی زانستییەوە نووسراوە، لە بیری ئایینی بە تەواوەتی زاڵە بەسەر ڕۆمانەکەدا و دەتوانین بڵێین ئایین وەک دوا سەرچاوە و چارەسەر لە ڕۆمانی مرۆڤی هەزراندا لە بەرامبەر بەهیوابوون و بێئومێدبوونی مرۆڤ دیاری کراوە، هەر بۆیە بە باوەڕێکی ئایینی پتەوەوە مرۆڤی هەرزان نووسراوەتەوە.

دڵشاد کاوانی

بەرینە داگیرساوەکانی ئەستێرەکان.. شیعر/ کاوە عوسمان عومەر

گوڵە لەیلەکەکان
لە شەونخونی خەیانا..
با خوێنپژانی ..
جوانی تێیان بێ،
منیش لە باخە تەماویەکانی بیرەوەریت،،
چرای گەڕانەوەی تەم هەڵکردوە،،
سەفەری تۆ چەند سەدەی خایەند،،
شوێنەکان سەریان هەڵگرت،،
شارەکان لە باڵیاندا،،
تۆ شەپۆلێکیشت نەنارد،،
بەڵام ئەی ڕۆحە،
نوقم لە سەرابی غوربەت،،
تا کەی سەراخی بوون،، و..
نەبوونی ئەو ئەکەی،،
غەمی نەگەیشتنی بەلەمە،

هەورە،،،
لە هەر شوێنێ…
سەراخی بوون ،،و،،
نەبوونی تۆ کەم،،
پەنجەرە شینەکانی سەحەریش.
با هەر کراوە بن،،
تا وەکو شمشاڵی بیرەوەری..
لمی جەستەیەکی تەزیو…
وەک دوکەڵی مەرگ،،
بە بادا ئەکا،،
برینی داگیرساوی ئەستێرەکان..
بە تۆ بەسەیان گرتوە،،،
گەر پەنازانی..
هەڵهاتن وەک مەلەک،،
لە نەو دو تویی کتێبی زەریادا،،
بە دەزینەوەی خەری خود،،
لە ئاسمانی نیگاتا،،
هەڵدەم لەو ساڵە مسینیانەی…
زەمین بوە خاچستان،،
ئاوەنەی بوون ڵێڵە ،،
چی ترەوخساری مرۆڤە ..
وونبوەکان ناناسرێنەوە،،
ووتت، مەگەر بمرم و…..
زەریام بیرچە،،
مەگەر بمرم، تۆ ووتت..
نیگای چنگە گوەی ڕەشی سرک نەکەمەوە،،
مەگەر هەناسەیەکت،،
لەم جەنگەڵستانە،...
بەرائەتی لەدەستچوو بگەڕێنێتەوە،،
دەرمانی ژەهری نامەییم بە تەیە..
ئیتر بورجی تەنیایی،،
بە شکەفە چرپەیەکی مەرت بنەخشەنە،،،،
لەم دەڤەری گەڵە،،
تە بەڵەی کەسە هەبە و ،،
شەو بە دارستانە سپیەکانی عیشقا ..
تەپەڵە بە،،
و حەزی لە ڕۆحسوتانبە؟

بەڵام لەسا تەوەختی پشووی..
بەردەم ئاشی خەفەتا،،
ئۆمێدیک ،،
تاوە کلۆ بەفرێ..
لە ئەڤینی ئەوسا،
دەوازە ڕەنگاڵەیەک..
هەر نابینم،
داسی پەمەیی مانگ،،
ئاگری کات..و..
مەراقی نەگەیشتنی ..
پەپولە ئاڵتونیە کانی چاوت،،
شنەبای سەر ئەم نشینگە سەختە،،
دواهەناسەی شاعیرێکە..
لە شەڕی شیعرو..
تەمەنێ،،
ڕۆحی دەرچوو،،
بێئۆقرەکانی شارە سەرهەڵگرتوەکان….
نیوە مردوو ،،
نیوە زیندوو،
تابلۆی جەستەیان لە کەنارا،،
بە بێ ڕەنگ جێ هێشت…
بازن□ ئ□رخەوانیەکانی ئێوارەیەکی مۆر..
لە ئاوێنە تەڵخەکانی چاوەڕوانی،،
زیندانی کران،،
درەختە کانی ووشەش..
بە ڕەگی زەمینێک لە ڕابردوو،،
بەستراو ن□ تەوە،،
قەڵەمبازی ساتەوەختێ…
لە ئاسوودەیی،،
بەرەو فەنا،
گیتارژەنێکی نادیارە،،
بێبڕیاری،،
لە ناوەڕاستی هێڵی شەمەندەفەرەکانی مێژوو..
ڕۆژگارێکی سپی بێ خەوشیشە،،
تەنیایی،،
ئای!باخچەی ژەهرینی عیشق،،
چەند لەخشت□ بەرە،،

دڕکی زڕە داری خەم،،
هەموو فیردەوسی تەنیوە،،
بێ هەست و چرپە،،
لە وێرانە عیشقا…
لە وەرینە ڕۆحا..
تێئ□ پەڕم،،
تۆ زەردەپەڕی سووری زیندەگی من بە،،
تا کۆتای ئەو هەموو ڕێیانەی..
تا پنتی سفری مەرگ
بەلەمی کریستاڵی دڵ ئەبەن.

..……………………………………………………
وێنەکە کارێکی هونەری فۆتۆگرافی ئەڵمانی
(Gerd Altmann)
بە سوپاسەوە لە پەیجی فەرمی خۆی وەرگیراوە.

مروارییەکانی ئەوین.. مرواری شەشەم.. شیعر: ستیڤان شەمزینی

فێرم بکە عەشق تسۆنامی فرمێسکی روون و
لافاوی بێ ئۆقرەی ماچە
فێرت ئەکەم خۆشەویستی
گوڵەگەنمی سەوزی دەشتی بەپیتی هەستە

وتت لە بەیانییەکدا دێم
مشتێک هەتاو بۆ تاریکی شەوەکانت ئەهێنم
وتم لە شەوێکدا دێم، تریفەی مانگ و
مەشخەڵی ئاتەشگات بۆ دێنم

پەشیمانم لەو تەمەنەی لە بێ تۆیدا
کەوتبووە نێو گۆمی تەنهاییەوە
پەشیمانم لەو لە دایکبوونەی نەکەوتبووە
حەساری نیگا نەرمەکانتەوە

بە دەوەنی میهرەبانی و
بە گەڵا یاقووتییەکانی سۆزت گەرم دامبۆشە
بە بڵێسەی ئاگری چاوە مەستەکانت
دارستانی خەیاڵەکانم بسووتێنە

تۆ لە کانی میهرەبانیی هەڵئەقوڵێی
منیش لە هەورێکدا چڕ بووم□ تەوە
تابلۆی بەیەک گەیشتنمان
دڵۆپ دڵۆپی بارانێکە بۆ باوەشی فێنکی کانی

زمانی فرمێسک ئەخوێنمەوە
چیرۆک بۆ ئەستێرەیەکی بێدار ئەگێڕمەوە
کۆلارەی خەیاڵم دوور ئەفڕێ
تا بگاتە ئاسمانی بێ بنی چاوەکانی تۆ

لەهەر شیعرێکما غەمێک خۆی شاردۆتەوە
لەهەر نیگایەکیشما ونبوونێک
لەیەکەم پلیکانەی نیگاکردنما
بەربوومەوە ناو بەهەشتی دڵڕفێنی جوانیت

کە مردم سوتووەکەم بدەن
بەدەم ئەو رەشەبایەی ئەمباتەوە بۆ لای یار
کە مردم بمخەنە تابووتی ماچەوە و
لە ئۆقیانووسی چاوەکانیا بمنێژن

تـۆ کاپتنی ئـەو پاپۆڕەی
لـە دەریای هەڵچووی هەستی مندا نقووم ئەبێت
منیش سەرقافڵەی ئـەو کاروانە تەنهایەم
بەرەو خۆری ئەوینت رێ ئەبڕێ

کتێبی خەوننامە ئەخوێنمەوە
گوێ لـە پرتەوبۆڵەی جادووگەرەکان ئەگرم
ئەمەوێ بزانم لـە کام خەون و
لـە پێشبینی چ ساحیرێکایە
دەرکەوتنی تۆ؟

خۆزگە ئەو مەرگە تاڵە
وەستانی دڵی پێنووسی شیعرەکانی من بووایە
خۆزگە گەڵاڕێزانی گەڵاکانی عەشقت
وەرینی گشت خەونەکانم ئەبوو

سوێد – ستۆکهۆڵم

بروسکەی ناسۆری .. ستار ئەحمەد

سەرت بووە بە کوێستان‌و
دڵت گڕی ئەم گەرمیانەی دانامرکێ
لە باوەشی لەتێك خاکی نەبوونیا راوەستاوی
پەنجەکانت بە تەپۆلکەی زاما دەکەیت
چاو دەگێڕی بۆ قارچکێ
دڵت زەویيەکی دەیمە
لە باوەشی کانیاوی ساردا نەبێ

خەو ناچێتە چاوەکانی
وەك نابینای گردەنشین
دەستت لە گەردنی گەواڵەی ڕەش ئاڵۆزکاوە
لە ژێر پرچی قەیرە کچی ئەم تاسەیە
دڵت مێرانەی عەشقێکی تێدازاوە
شەوانە وەکو کەروێشکێکی کێوی چیا
بە دوای ئەشکەوتێکا سەرگەردانی
بێچووەکانت لە دەرونیا ئارام بگرێ
بە دەست ئەم سۆزە شێتەوە
هیچ دوور نییە
دڵت بە دوا ترپەی ماڵاوایی
بۆ یەکەمجار بسرەوێتو یاخود بمرێ
لەسەر ڕایەخی گێنشین
چاوەکانت بەرەو دەرگا
چوار چێوەی ژوورێکی خەمگین دەتروکێنی
لە نێو هەناسەی مناڵی بێپێشاکا
دەستەکانت بە نێو بسکی میهرو سۆزا
بەرەو کێشکی دڵنەوایی دەبزوێنێ
خەونت دەبێتە داڵێکو
چێلەکەی سەر ڕەشماڵە دەتۆرێنێ
زریانی ئارەزووی کۆنت
دڵت بە چەشنی کۆلارەی
بەرزەفڕی ساواکانی ئەم ناوچەیە ئەدۆڕێنێ
تاڵی تاسەی بابردەڵەت
وەك پەرچەمی کیژێکی باڵا کەڵەگەت
لە دەستی خەنجەری ڕۆژگار
دەئاڵێتو ناکرێتەوە
تۆی ناسکیش
نەك تاڵێك مووت بۆ ناپچڕێنێ
بەڵام دەزانی هەناوی داگیرساوت دانامرکێ
ناخی تینووت تێراو نابێو
دەنگی بروسکەی ناسۆریت نابڕێتەوە

ستار ئەحمەد

بەرد.. پشکۆ ناکام

....كاتێ حيزبی سەقەت دەوڵەت ئەبا ئەبا بەڕێوە ، حكومەتێكی سەقەت دروست ئەكا كە سيستەمێكی حوكمڕانی سەقەت ئەهێنێتە كايەوە ، سيستەمی سەقەتيش كۆمەڵگايەكی سەقەت بەدوای خۆيا ئەهێنێ ، بەڵگەی ڕاستی ئەم بۆچوونە نموونەيەكی حازری بەرچاومانە كە ئەويش هەرێمی كوردستانە ، لە سيستەمە سەقەتەكەی ئەمڕۆ ناويان لێ ناوە ” !! قەوارە” زۆربەی شتەكان ئاوەژوو كراونەتەوە و ڕاست و چەپ كەوتوە بەسەر يەكا و كەم شت هەيە لە شوێنی سروشتيی خۆيا بێ ،كە بۆتە مايەی فەوزا و پشێوی و دڵەڕاوكێی خەڵك و باڵ كێشانی نا ئومێدی بەسەر بيركردنەوە لە ياينده□ جگە لە هەڵكشانی بەكار هێنانی زەبر و زەنگ لە لايەن دەسەڵاتەوە بۆ فەرزكردنی ئەمری واقيع بەسەر خەڵكا…و مەحكەم كردنی پێگەی خۆی لەڕێی دەزگا ئەمنی و چەكدارييەكانی خۆيەوە…. .

لە سيستەمێكی سەقەتی وەك ئەوەی هەرێم زۆربەی دامەزراوەكان كارتۆنين ، قسە قسەی سەرۆكی حيزب يان بنەماڵەيە ، بۆيە كۆمەڵگا تووشی سڕ بوون ئەبێ و لەكار ئەخرێ بە شێوەی ئيفليج بوون ، كە ئەمەش لە قازانجی دەسەڵاتە و كۆمەڵگا هەر كە شوێنی خۆی ئەبێ و تەراويح ئەكا بەرەوپێش چوون بەخۆيەوە نابينێ........

لە سيستەمی سەقەتی حكومەتی سەقەت دز ئەبێ بە حاكم . گورگ بە شوان و شوانيش بە دەرەبەگ ، ڕاوچی ئەبێ بە وەزير ، حەيتە بە پێش نوێژ ، موهەڕيج ئەبێ بە ئەكتەر، خەباتگێڕی لات و لەواری دوێنێی شاخ ئەبێ بە ملياردێر ، بسنسمان بە سياسی ، ئيسلام بە پەپوولە ، درۆكردن ئەبێ بە خيسڵەتێكی ڕۆژانە بەتايبەتی لە مەجاليسی حيزبی و حكومی ، بيرەوەری ئەبێ بە سيناريۆی فيلمی كوڕە ئازاكە ، قاچاخچيش بە سينەماكار ، معاش ئەبێ بە مەتەڵی ساڵ ، داهات وەك جنۆكە ناوی هەيە و ديار نيە ، لەسەر پەند و حيكمەتەكانی سەرۆك !!دكتۆرا وەرئەگيرێت ، موستەشار و ئەنفالچی و فايلدار هەوييەی نيشتمان پەروەری دابەش ئەكەن..، چەك وەك تەسبيح بە زۆربەی خەڵكە ، ئاش بەتاڵ ئەبێ بە نسكۆ..!! ، دوای رەمەزان وقوربان ،سی و يەكی ئابيش بە جەژن ، نەخۆێنەوارەكانی حيزب توێژێكی تازەی كۆمەڵگا ئەهێننە كايەوە بەناوی” مشەخۆرەكانی پارلەمان”..حكومەت ئەبێ بە چاودێر و

پارلەمانیش فەرمانگەیەکی کەڕ و لاڵی جێ بەجێکار ، موعارەزە دەوری پاشکۆ ئەبینێ و لەسەر نەزەری□ی" گوێم لە هیچ نەبوو..هیچم نەدی..هیچم نەووت.."بەشداری حکومەتە ، دراوسێ ی داگیرکەر میوانێکی هەمیشە لەسەر چاوانە و کوردیش لە جیاکانی خاکی خۆی ڕاو ئەنرێ ، مامۆستا لە نەبونیا ئەبێ بە سایەق تاکسی و " ابو القطعتین" ی دوێنێ خاوەنی کۆمپانیای سەیارەیە ، میژوو لەدەستی دەسەڵاتدارەکانا ئەبێ بە کۆنکەن بە ئارەزووی خۆیان پێڕی لێ دروست ئەکەن و وەرەقەی رابردوی خیابەت ئەخەنە حەوزەوە ، ڕۆژنامە فرۆش تەرفیع ئەکا بۆ ڕۆژنامە نووس ، پارە ئەبێ بە کیلۆی کێشی ئەخلاقیات و ئینسانیەت ،بوغز جێ بە عەشق لێژ ئەکا و نزگەرە بە مۆسیقا و عەرزوحاڵ بە شیعر ، دزی و جەردەیی ئەبێ بە پەنجەرەیەکی بێ شووشە چاکسازیش بە بەرد..

چیرۆک بۆ منداڵان.. سەیرانێکی پایزی.. عەلی حەمەڕەشید

دەمێک بوو تامەزرۆی بینینی دیمەنە جوانەکانی وەرینی گەڵای دارەکان بووم لە وەرزی پایزدا ،بۆیە لەگەڵ باوکم و دایکم و خوشکەکەم ئێوارەیەکی پایز ڕێگەی یەکێک لە سەیرانگاکانمان گرتەبەر ،هەر گەیشتینە ئەوێ باوکم لایدا و ئۆتۆمبێلەکەی لەو شوێنەدا وەستان کەلە وەرزی بەهار دا چەند جارێک بۆ سەیران هاتبووین لەوێدا کاتێکی خۆشمان بەسەر بردبوو،ئەو کاتە سەوزایی وەکو فەرشێک زەوی□کەی داپۆشیبوو،گەڵای دارەکانیش سەوز بوون،کەچی ئێستا زۆر جیاوازە و زەوی□کە فەرشە سەوزەکەی گەڵای وەریوە و زەردە ،ئەو کاتە کە شنەی باک□ د□خستە دڵمانەوە و گەرماکەی کەم دەکردەوە، ئەمڕۆ ئەو ک□ز□ بایە ساردە و ئەگەر بەباشی خۆمان نەپێچایەوە ئەوا دوور نەبوو نەخۆشی نەخستینایە.لەناو گەڵا وەریوەکاندا کۆمەڵێک وێنەی جوانمان گرت،نازانم بۆچی ئەو گەڵایانە هێندە سەرنجڕاکێش و دڵگیر بوون ،لەگەڵ باوکم ئەو ناوە گەڕاین و یەک یەک سەرنجی دارەکانم دەداو دەستم لە گەڵاکانی سەر زەوی□کە دەدا.گەیشتینە لای دارێک زۆر جوان بوو گەڵاکانیشی سەوز بوون،وتم با بە ئەم دارەیان بۆچی گەڵاکانی نەوەریون و هەر بەسەوزی

ماون؟باوکم تەماشایەکی کردم وەکو بڵێ ئەی خۆت نایزانی؟منیش وتم بابە گیان هاتەوە بیرم ،هەندێک دار هەن چوار وەرزە سەوزن .ئەمەش یەکێکە لەوانە و ئەوانی تریش هەر پایز هات گەڵاکانیان دەوەرن.چەندە خۆشە ئەو گۆڕانکارییانەی کە لە سروشتدا روودەدەن ئاوا بەچاوی خۆمان بیان بینین. تا باشتر لێیان تێبگەین و لەبیریشمان نەچێتەوە.کە گەڕاینەوە بۆ لای دایکم و خوشکە بچکۆلانەکەم خواردنێکی خۆشی بۆ دانابووین .تێرمان لێخوارد بەڕاستی زۆر خۆشبوو بەلامەوە و سەیرانەکەی زیاتر لا خۆشکردم.. .